בס"ד

יד מהרש"א

מסכת פסחים

פרק ערבי פסחים

חלק ב'

מדף קד. עד דף קכא:

ב' שבט תשע"ג

© Yecheskel Folger 2013

מפתח

דף קד: 5
תד"ה כל הברכות 5
תד"ה חוץ מברכה וכל א"ד שבו 6
דף קה. 9
רשב"ם ד"ה ולא אמרן 9
תד"ה והני מילי דאכלו ושתו מעיקרא 10
דף קה: 11
תד"ה שמע מינה תמני 11
תד"ה שמע מינה המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס 13
תד"ה שמע מינה ברכה טעונה כוס 16
תד"ה ושמע מינה כוס של ברכה צריך שיעור 17
תד"ה שמע מינה טעם מבדיל 19
דף קו. 20
תד"ה זוכרהו על היין 20
תד"ה הוה גחין ושתי 21
דף קו: 22
רשב"ם ד"ה נטל ידיו לא יקדש 22
רשב"ם ד"ה דחביבא לי' 23
תד"ה מקדש אריפתא 24
תוספות בא"ד ובירושלמי ובא"ד וצריך עיון 25
תד"ה טעם אינו מקדש 26
דף קז. 27
רשב"ם ד"ה מקדש אשיכרא 27
תד"ה אמימר 28
תד"ה אם טעם מלא לוגמא 29
דף קז: 30
תד"ה דלמא אתי 30
דף קח. 32
תד"ה רב ששת הוה יתיב בתעניתא 32
דף קח: 33
רשב"ם ד"ה הכי גרסינן ותד"ה ואת אמרת 33
תוס' בד"ה שתאן חי כו' 37
דף קט. 38
גמרא אמרו עליו 38
גמרא שנאמר ושמחת 38
תוספות ד"ה שנאמר ושמחת 38
תד"ה רביעית של תורה 39
דף קט: 47
תד"ה אמה על אמה 47
תד"ה ד' כוסות 48
דף קיג. 49
תד"ה עשה שבתך חול 49
תד"ה דמשייר מקידושא 50
דף קיג: 53

תד"ה ואין לו בנים 53
תד"ה ג' חייהון וכו' 54
דף קיד. 55
תד"ה צריך לנהוג 55
תד"ה עד שמגיע 56
תד"ה הביאו לפניו מצה 57
תד"ה אע"פ שאין חרוסת מצוה 58
דף קיד: 59
תד"ה זאת אומרת ותד"ה אמר רב הונא 59
תד"ה אכלן דמאי 61
תד"ה ב' מיני בשר 62
דף קטו. 63
תד"ה מתקיף לה 63
תד"ה והדר אכיל חסא ובא"ד למה 64
תד"ה אתי מרור ותד"ה אלא אמר רב אשי 65
תד"ה כל שטיבולו וכל א"ד שבו 67
דף קטו: 70
תד"ה אסוחי 70
תד"ה ידי מצה 70
דף קט"ז. 71
תד"ה אמר אביי 71
תד"ה מה דרכו של עני 72
תד"ה תגרי חרך 73
דף קטז: 74
משנה על בתי אבותינו 74
גמרא מאן אמר אגדתא 75
תד"ה חותם בגאולה 75
תד"ה ונאמר לפניו 75
דף קיז. 76
תד"ה שעומדים ובא"ד ואתי שפיר 76
דף קיז: 78
רשב"ם ד"ה צריך שיזכיר וד"ה ה"ג כתיב 78
דף קיח. 80
רשב"ם ד"ה ר' יוחנן אמר 80
תד"ה מאי ברכת השיר 81
תד"ה מהודו עד כו' 82
דף קיט: 83
תד"ה אמר רב וכל א"ד שבו 83
דף קכ. 86
רשב"ם ד"ה ישנו כולם 86
תוספות ד"ה באחרונה ובא"ד ומיהו 87
תוספות ד"ה כל בן נכר 90
תוספות ד"ה רב אחא אמר 90
דף קכ: 91
גמרא ד"ה בחפזון 91
רשב"ם ד"ה שלמים 91

תוספות ד"ה מלא תותירו..... 92
תוספות ד"ה אמר רבא 92
דף קכא. 93
תד"ה כשתמצא לומר וכל א"ד שבו..... 93

דף קד:

תד"ה כל הברכות

]דף קד עמוד ב] בד"ה כל הברכות כו' שאינם ברכה אלא שבח ותפלה בעלמא כו' עכ"ל לכאורה תפלה אינו מביא ברכה ודבריהם לקמן סותרים בזה שכתבו לקמן גבי אשר גאלנו דאין כולה הודאה דיש בה הפסק תפלה שיגאול אותנו ואין לחלק בזה בין ברוך דתחלתה ובין ברוך דסופה ונראה להגיה הכא אלא שבח ותהלה בעלמא ותו לא מידי וק"ל:

1) הקדמה א'
   - א) כל הברכות פותח בברוך וחותם בברוך
   - ב) ברם הודאה על לשעבר לא חשיב "ברכה" ולכן לא צריכא פתיחה בברוך וחתימה בברוך
2) הקדמה ב' – ירושלמי לפי הבנת תוספות ד"ה חוץ מברכה
   - א) קשיא
     - i) הרי "אשר גאלנו" בליל פסח הודאה היא על לשעבר
     - ii) ואף על פי כן פותחין בה בברוך וחותמין בה בברוך
   - ב) תירוץ
     - i) פסוקים אחרונים של "אשר גאלנו" תפלה הן לעתיד
     - ii) ותפלה לעתיד פותחין וחותמין בברוך
3) תוספות ד"ה כל הברכות
   - א) היינו טעמא דלא פותחין בברוך לברכת אלקי נשמה לפי שאינה ברכה אלא "שבח ותפלה"
4) מהרש"א
   - א) קשיא
     - i) הרי קבענו בתוספות ד"ה חוץ אשר לתפלה פותחין וחותמין בברוך
   - ב) תירוץ א'
     - i) הגם דחותמין לתפלה בברוך לא פותחין לתפלה בברוך
   - ג) פירכא לתירוץ א'
     - i) הרי קבענו דבברכת אשר גאלנו לא זו בלבד דחותמין אלא אף זו דפותחין
   - ד) תירוץ ב'
     - i) בתד"ה חוץ צריכין להגיה "שבח ותהלה" במקום "שבח ותפלה"

תד"ה חוץ מברכה וכל א"ד שבו

בד"ה חוץ מברכה כו' שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם ואשר כו' שפותחין בברוך פירש"י כו' עכ"ל מדבריהם נראה דהא דקשיא ליה נמי בשהכל ברא לכבודו היינו אפתיחתה בברוך כמו ביוצר האדם ואשר יצר דקשיא ליה נמי אפתיחתה בברוך אבל מפרש"י שם נראה דלא קשיא ליה בשהכל ברא לכבודו רק אחתימתה דלא חתמו בה בברוך אבל אפתיחתה בברוך ניחא ליה כיון שהיא תחלת שבע ברכות ויש ליישב דבריהם הכא שהיא סמוכה לבורא פרי הגפן כמ"ש התוס' לקמן גבי קידוש דפריך בירושלמי דלא לפתוח בה בברוך מהאי טעמא ודו"ק:

בא"ד זו היא חתימתן ובאשר יצר את האדם צריך לפתוח בברוך שאם כו' עכ"ל כצ"ל:

בא"ד ולא הוה הפסוקים הפסק כמו ברכה אחרונה שבק"ש כו' דברכה שאחר פסוקים אין צריך פתיחה כו' עכ"ל לפי זה קשה מברכה אחרונה לקורא בתורה אמאי פותח בברוך ועיין תירוץ לזה בתוספות פרק שלשה שאכלו גם קשה מברכה אחרונה דמגילה ועיין בזה בר"ן פרק הקורא עומד אך קשה מברכה שאחר הפטורה למה פותחת בברוך ודו"ק:

בא"ד ובירושלמי פריך והרי גאולה כו' והרי סופה כו' עכ"ל עיין בזה באורך בתוספות פרק היה קורא:

בא"ד ופריך והרי נברך כו' דהוי ברכה בפני עצמה כו' ומתחיל ברכת הזן בברוך כו' עכ"ל ק"ק לפירוש ר"ת דלעיל מאי קושיא כיון דנברך שאכלנו ברכה קצרה היא אם לא היה ברכת הזן בברוך היה נראה הכל ברכה אחת ויש ליישב ודו"ק:

1) הקדמה א'
   - א) גמרא
     - i) אין פותחין בברוך בברכות הסמוכות לחברתן שלפניהן
2) הקדמה ב'
   - א) הי לך סדר ג' ברכות ראשונות של שבע ברכות
     - i) בא"י אמ"ה שהכל ברא לכבודו
     - ii) בא"י אמ"ה יוצר האדם
     - iii) בא"י אמ"ה אשר יצר את האדם בצלמו ... בא"י יוצר האדם
3) תוספות
   - א) "ושבע ברכות של נישואין הכל ברא לכבודו ויוצר האדם ואשר יצר את האדם וכו' שפותחין בברוך פירש רש"י בכתובות דשהכל ברא לכבודו היא [תחלת השבע ברכות]"
4) מהרש"א
   - א) הקדמה
     - i) מן עצם דברי רש"י בכתובות משמע
       - (1) דלא מקשה רש"י אלא אהא דיוצר האדם ואשר יצר פותחין בברוך הגם דסמוכות לברכות שלפניהם

(2) אבל הא דברכת שהכל ברא לכבודו פותחת בברוך ניחא לרש"י מפני שהיא תחלת שבע ברכות

ii) ברם מדברי תוספות הכא נראה אשר להבנתם מקשה רש"י אף לגבי שהכל ברא לכבודו אמאי פותחין בה בברוך

ב) קשיא

i) אכן אמאי לא עלתה להם שפיר טעם רש"י להא דיש פתיחה לשהכל ברא לכבודו

ג) תירוץ לתוספות

i) הגם דשהכל ברא לכבודו תחלת שבע ברכות היא מכל מקום ברכת בורא ברי הגפן סמוכה לה לפני'

ii) וזאת בדומה לירושלמי דמקשה להא דאיכא פתיחה לקידוש הגם דסמוכה לברכת בורא פרי הגפן שלפני'

5) רבינו תם

א) "שהכל ברא לכבודו" ו"יוצר האדם" מחמת דקצרות הן משתמשות בין כפתיחה בין כחתימה

ב) ודומה להן ברכת הפירות דמחמת דקצרות חשיבי בין כפתיחה בין כחתימה

ג) ובזה מתורץ ב' קושיות הללו

i) קושיא א'

(1) הני ג' ברכות ראשונות דשבע ברכות למה יש להן פתיחה הגם דסמוכות לברכות שלפניהן

ii) תירוץ

(1) על כל פנים איצטריך להני פתיחות כדי להשתמש כחתימות

iii) קושיא ב'

(1) הרי ברכת שהכל ברא לכבודו אין לה חתימה

iv) תירוץ

(1) פתיחה שלה משתמשת נמי כחתימתה

ד) קשיא

i) הרי אשר יצר את האדם בצלמו יש לה פתיחה אחת וחתימה אחרת

ii) ואכתי תיקשי הא דיש לה פתיחה הגם דסמוכה לברכת יוצר האדם

ה) תירוץ

i) ברכת יוצר האדם שלפני "אשר יצר" קצרה היא

ii) ואי לאו דמתחילין "אשר יצר" בברוך היינו טועין למימר דברכת אשר יצר המשך היא לברכת "יוצר האדם"

6) הקדמה לקושיית מהרש"א בא"ד ופריך

א) ירושלמי

i) "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו" ברכה היא לעצמה

ii) קשיא

(1) אם כן

(א) "הזן את העולם" סמוכה ל"ברוך שאכלנו משלו"

(ב) ואמאי פותחין בברוך לברכת "הזן את העולם"

7) מהרש"א בא"ד ופריך

א) קשיא לשיטת ר"ת

i) הוה לה לירושלמי לתרץ

(1) דמחמת ד"ברוך שאכלנו משלו" קצרה היא

(2) אי לאו דמתחילין "הזן" בברוך היינו טועין למימר שהיא המשך של "ברוך שאכלנו"

8) המשך תוספות

א) אין פותחין בברוך לברכת יהללוך בסוף הלל מפני דסמוכה לברכת הלל בתחלת הלל ופסוקים דביניהם לא חשובי הפסק

ב) ובדומה לזה איתנהו ברכות אחרות אשר פסוקים לא חשיבי הפסק לפתיחות שלפניהן

9) מהרש"א בא"ד ולא הוה הפסוקים

א) קשיא א'

i) הקורא בתורה מאחר דבירך לפני קריאה ופסוקי קריאתו לא חשיבי הפסק אמאי פותח בברוך לברכת אשר נתן שלאחר הקריאה

ב) קשיא ב' וקשיא ג'

i) וכן תיקשי לקריאת מגילה ולהפטרה

ג) בפרק מי שאכלו מתרצי תוספות לקושיא ב'

ד) בפרק מי שעומד מתרץ ר"ן לקושיא ב'

דף קה.

רשב"ם ד"ה ולא אמרן

דף קה עמוד א] בפירשב"ם בד"ה ולא אמרן אתחולי לא אלא חמרא כו' עכ"ל לא ידענא מי הכריחו לפרש דהאי לא אמרן קאי אלפני פניו אאתחולי ולא אאפסוקי דלפניו דקאמר אבל בשתיה לא ואפשר דלא שייך אפסוקי במיא והנהו דמייתי עלה נמי משמע ליה דבאתחולי קאיירי ודו"ק:

1) גמרא
   - א) דין א'
     - i) סעודה שהתחילה בשבת לא צריך להפסיקה בהגעת זמן הבדלה
   - ב) דין ב
     - i) לאחר זמן הבדלה אסור להתחיל סעודה עד שיבדיל
   - ג) דין ג'
     - i) למרת דין א' בהגעת זמן הבדלה צריך להפסיק סעודת שתיי' הגם שהתחילה בשבת
   - ד) דין ד'
     - i) "ושתי' נמי לא אמרן אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה"
2) רשב"ם
   - i) משמעו של דין ד' היינו דלמרת דין ב' מותר לאחר זמן הבדלה להתחיל סעודה שאין שותין בה אלא מים
3) מהרש"א
   - א) קשיא
     - i) אמאי לא מפרש רשב"ם אשר משמעו של דין ד' היינו
       - (1) דלמרת דין ג' לא צריך להפסיק סעודה שאין שותין בו אלא מים
       - (2) אבל להתחיל סעודה אפילו לשתיית מים אסור
     - ii) דהרי ביותר מסתבר אשר דין ד' מוסב על דין ג' שלפניו מלמימר דמותיב על דין ב' שלפני פניו
   - ב) תירוץ א'
     - (1) לשון "הפסקה" משמעו הפסקת סעודה שיש לו "ממש" ואין ללשון זו מקום לגבי סעודה דאין שותין בה אלא מים
   - ג) תירוץ ב'
     - i) מסוגיא דלהלן לגבי תלמידי רב אשי משמע דלאחר זמן הבדלה שרי להתחיל סעודה לשתות מים

תד"ה והני מילי דאכלו ושתו מעיקרא

תוס' בד"ה וה"מ דאכלי כו' ותימה שלא נהגו לאכול בין מנחה למעריב כו' עכ"ל ר"ל אפי' בחול וזה שכתבו ובקושי התירו ערב י"ה לאכול אחר וידוי כו' אבל לשון הרא"ש ומרדכי שלא נהגו לאכול בין מנחה למעריב בשבת ע"ש:

1) גמרא
   - א) רב אית לי' דשבת אינה קובעת להבדלה
   - ב) כלומר דלאחר זמן הבדלה שרי להמשיך סעודה דהתחילה בשבת מבעוד יום אפילו לאחר זמן המנחה
2) תוספות
   - א) קשיא
     - i) נוהגין שלא לאכול בין מנחה למעריב
     - ii) וכל כך חמיר מנהג זה דבערב יום כפור אי לאו דחיישינן לשכרות לפני ווידוי בתפלת מנחה לא היינו מתירין לאכול ולשתות לאחר תפלת מנחה
3) מהרש"א
   - א) מלשון תוספות משמע דגם בחול נהגו שלא לאכול בין מנחה למעריב
   - ב) דהרי בערב יום כפור שחל בחול איירי דלא יתכן לערב יום כפור לחול בשבת
   - ג) ברם רא"ש ומרדכי ס"ל דדיקא בשבת נהגו שלא לאכול בין מנחה למעריב

דף קה:

תד"ה שמע מינה תמני

]דף קה עמוד ב] בד"ה ש"מ תמני תימה דהמ"ל תשע כו' ולפי' רבינו נסים דמיירי כשהתחיל לאכול מבע"י כו' עכ"ל דהשתא באיפסוקי ליכא חידושא באין לו אלא כוס אחד דביש לו נמי עוד כוס אחר מותר לאכול קודם הבדלה וק"ל:

1) הקדמה
   - א) אסור לטעום קודם להבדלה כי אם בסעודה שהתחילה בעוד יום לפני זמן הבדלה
2) ברייתא להבנת תוספות ומהרש"א
   - א) רישא
     - i) הנכנס לביתו במוצאי שבת אם יש לו ב' כוסות
       - (1) מברך על היין וכו' להבדלה על כוס ראשון
       - (2) ולאח"כ אוכל מזון שלו ולבסוף מברך כוס של ברכה על כוס שני
   - ב) סיפא
     - i) אם אין לו אלא כוס אחד
       - (1) ממשיך סעודתו
       - (2) ומניח כוסו לכוס של ברכה אחר המזון ולהבדלה
3) גמרא
   - א) סיפא דברייתא אשמועינן תמני חידושים באופן דאין לו אלא כוס אחד
4) תוספות
   - א) קשיא
     - i) לכאורה
       - (1) ברישא
     - ii) לכאורה באופן רישא
       - (1) הא דאסור לאיניש למיכל סעודה שלו עד שמשתמש בחד מן ב' כוסות שלו להבדלה היינו מטעם דאסור לטעום קודם הבדלה
     - iii) מה שאין כן בסיפא
       - (1) דבי' צריך אדם להשתמש בחד כוס שלו בין לכוס של ברכה בין להבדלה
       - (2) ובאופן זה שרי לאדם לטעום קודם הבדלה
   - ב) קשיא
     - i) הוה לגמרא למימר אשר
       - (1) חידוש זה דסיפא דמי שאין לו אלא כוס אחד לא אמרינן לגבי' אסור לטעום קודם הבדלה
       - (2) הרי היא רבותא תשיעית דסיפא דברייתא
   - ג) תירוץ דרבינו נסים גאון כמבואר במהרש"א

i) ברייתא משתעי בסעודה שהתחילה לפני חשיכה דלגבי' לא חל איסור לטעום קודם שיבדיל אף למי שיש לו ב' כוסות

ii) ובברייתא קא משמע לן דבסיפא דלית לי' אלא כוס אחד צריך להמשיך סעודתו מה שאין כן ברישא דאית לי' ב' כוסות דשרי לי' להפסיק סעודתו

תד"ה שמע מינה המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס

בד"ה ש"מ המבדיל כו' שסוברת שא"צ כו' בזו ובזו ינוחו לו כו' ואף על גב דאיכא דלא כו' עכ"ל נראה בכוונת דבריהם כיון דאיכא ברייתא התם דינוחו ברכות משמע דמדינא לא בעי להבדיל בשניהם אלא דמצוה מן המובחר היא להבדיל בשניהם וה"א דהך ברייתא דהכא נמי אית ליה הכי ודמשמע הכא דודאי הבדיל בתפלה כו' לאו משום דמדינא צריך להבדיל בשניהם דהא איכא דלא מבדיל כו' אלא משום דרוב בני אדם כו' והיינו משום דינוחו ברכות כו' כדקאמר התם מיהו ק"ל דא"כ מאי קאמר הכא ש"מ המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס דמשמע מדינא וליכא למימר דהא פשיט ליה שפיר מברייתא דהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אבל המבדיל על הכוס דצריך שיבדיל בתפלה אימא לאו מדינא היא הא ליתא דהסוגיא דהתם מוכחא דק"ו הוא ומה תפלה דעיקר תקנתא הוא אמרי' המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס המבדיל על הכוס דלאו עיקר תקנתא הוא לכ"ש והיה נראה לומר דרצונם לומר דרבא דהתם לית ליה פשיטותא דהכא דהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אבל אם כן מאי קשיא להו והכא דמשמע ליה דודאי הבדיל בתפלה כו' אימא דקושטא דרבא דהתם לא ס"ל הכי אלא דקושטא הוא דלא הבדיל בתפלה וליכא למשמע מינה דהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וע"ק דהך דקתני התם המבדיל בזה ובזה ינוחו כו' לא קאי הכי דאדחיא לה התם אלא דהכי קאמר המבדיל בזו ואין מבדיל בזו ינוחו ברכות כו' וצ"ע ודו"ק:

1) ברייתא א'
   - א) הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך [הבדלה] על הכוס
2) גמרא דידן
   - א) מי שנכנס לביתו במוצאי שבת כבר הבדיל בתפלה
   - ב) ולכן מבורר מברייתא א' אשר "המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס"
3) ברייתא ב' במסכת ברכות לפי הוה אמינא דגמרא שם
   - א) מי שהבדיל בתפלה ובכוס ינוחו ברכות על ראשו
   - ב) כלומר
     - i) דמצד הדין המבדיל בתפלה לא צריך להבדיל על הכוס
     - ii) אבל מן המובחר להבדיל נמי על הכוס
4) ברייתא ב' במסכת ברכות לפי מסקנת דגמרא שם
   - א) מי שלא הבדיל בתפלה ובכוס ינוחו ברכות על ראשו
   - ב) כלומר
     - i) דאינו אסור להבדיל נמי על הכוס
     - ii) אבל מן המובחר שלא להבדיל נמי על הכוס
5) גמרא במסכת ברכות
   - א) רבא
     - i) הלכתא המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס

6) תוספות כמבואר במהרש"א

א) קשיא

i) אמאי לא מביא רבא סייעתא מברייתא א' כמבואר בגמרא דידן

ב) תירוץ

i) בין לרבא בין לגמרא דידן יכול להיות אשר ברייתא א' בשיטת הוה אמינא דברייתא ב' אזלא

ii) כלומר

(1) דינוחו ברכות על ראשו למי שמבדיל בתפלה ובכוס תרוייהו

(2) אבל מן הדין סגי להבדיל או בתפלה לחודי' או בכוס לחודי'

ג) קשיא א'

i) אם כן אמאי נקטי בגמרא אשר ברייתא א' משתעי במי שכבר הבדיל בתפלה

ד) קשיא ב'

i) אף אלו יש לך איזו סברא למינקט דברייתא א' משתעי במי שכבר הבדיל בתפלה

ii) אכתי תיקשי הא דמסקי בגמרא דידן מברייתא א' דהמבדיל בתפלה **צריך** שיבדיל נמי על הכוס

7) מהרש"א

א) הי לך ב' מהלכים לנמק תירוץ של תוספות לב' קושיות הללו

8) מהלך א' של מהרש"א לנמק תירוץ של תוספות

א) חלק א'

i) נוקטין בגמרא דבברייתא א' מדובר במי שהבדיל בתפלה לפי שרוב בני אדם מבדילין בתפלה כדי שינוחו ברכות על ראשן אלו מבדילין נמי על הכוס

ב) חלק ב'

i) היינו טעמא דבגמרא דידן מדייקי מברייתא א' אשר "**צריך** לברך על הכוס" דתרוייהו אית להו ככה למי שהבדיל בתפלה מקודם

ii) ברם מצד ברייתא א' אכתי יכול להיות אשר מי שיודע שיבדיל בכוס ליכא אלא עדיפות שיבדיל נמי בתפלה

iii) ובזה מובן הא דלא מצי רבא למיסמך על ברייתא א' למידק אשר מי שהבדיל בכוס צריך נמי שיבדיל בתפלה

9) מהרש"א

א) קשיא למהלך א'

i) במסכת ברכות משמע אשר עיקר דין הבדלה היינו להבדיל בתפלה

ב) קשיא ב' למהלך א'

i) קבענו בין לרבא בין לגמרא דידן דיכול להיות אשר ברייתא א' אית לה כהוה אמינא בברייתא ב' דינוחו ברכות על מי שהבדיל בתפלה ובכוס

ii) ותיקשי דהרי למסקנא במסכת ברכות נוקטין אשר ברייתא ב' משמעה אשר מי **שלא** הבדיל בין בתפלה בין בכוס ינוחו ברכות על ראשו

10) מהלך ב' של מהרש"א לנמק תירוץ של תוספות

א) תוספות נוקטין אשר רבא פליג אגמרא דידן

i) רבא ס"ל אשר ברייתא א' משמעו דאותו שנכנס לביתו לא הבדיל בתפלה לפי דליכא חיוב להבדיל בתפלה לשיטת הוה אמינא דברייתא ב'

ii) ולכן לית למידק מברייתא א' אשר המבדיל בתפלה צריך להבדיל נמי על הכוס

ב) מה שאין כן גמרא דידן דאית לה

i) דאותו שנכנס לביתו כבר הבדיל בתפלה מפני שחייב אדם להבדיל בתפלה

ii) ולכן מדייקין שפיר מברייתא א' אשר המבדיל בתפלה צריך להבדיל נמי על הכוס

11) מהרש"א

א) קשיא למהלך ב'

i) אלו אזלי תוספות במהלך ב'

ii) לא הוה לתוספות להקשות לרבא דאמאי נוקטין בגמרא דברייתא א' מיירי במי שכבר הבדיל בתפלה

iii) דהרי לרבא אכן נוקטין שלא הבדיל בתפלה

תד"ה שמע מינה ברכה טעונה כוס

בד"ה ש"מ ברכה כו' וא"ת לר"ג דאמר כו' דכל ז' מינין טעונין ג' ברכות כו' עכ"ל כצ"ל אבל אם בהמ"ז לא היה טעונה כוס רק בג' ע"י זימון לא הוי קשיא להו מהא דר"ג דבז' מינין ליכא זימון דאין מזמנין על הפירות וק"ל:

1) הקדמה א'
   - א) יחיד שאכל פת בדאיכא ב' אחרים צריך לזמן אותן לברכת המזון ולכוס של ברכה
2) הקדמה ב'
   - א) תוספות מסקי אשר יחיד שאכל פת חייב בכוס של ברכה לעצמו באופן דלא מצי לזמן אחרים
3) הקדמה ג'
   - א) רבן גמליאל
     - i) מי שאוכל מן ז' מינין כולל מי ששותה יין צריך לברך בהמ"ז
     - ii) ומכח הקדמה ב' משמע דאלו לא מצי לזמן אחרים טעון כוס של ברכה לעצמו אף באופן זה
4) תוספות
   - א) קשיא לרבן גמליאל
     - i) יחיד ששותה כוס של ברכה יתחייב עוד הפעם בברכת המזון
     - ii) ומכח הקדמה ב' טעון כוס של ברכה לעצמו היכא דלא מצי לזמן אחרים
     - iii) וחוזר חלילה ויצטרך לברך ברכת מחייב עוד הפעם ולא יפטר לעולם
5) מהרש"א
   - א) קשיא
     - i) אף בלא הקדמה ב' הוי מצי להקשות לרבן גמליאל
       - (1) דלכאורה בין בפת לכולי עלמא בין ביין לרבן גמליאל מיהת "מ בדאיכא אחרים צריך לזמנן לכוס של ברכה
       - (2) ונמצא דלרבן גמליאל בדאיכא אחרים חוזר חלילה ולא יפטר לעולם
   - ב) תירוץ
     - i) הגם דלפת כולי עלמא אית להו דבדאיכא אחרים צריך לזמן אותן
     - ii) מ"מ
       - (1) "לפירות" כלומר לשותה יין דלגבי' אינו מחייב בברכת המזון אלא לרבן גמליאל
       - (2) אפילו לרבן גמליאל לא מזמן אחרים

תד"ה ושמע מינה כוס של ברכה צריך שיעור

בד"ה וש"מ כוס כו' ע"כ כלי אחד דאי לענין דליכא ב' רביעית כו' דאפי' אמשהו מברך שלא יהנה כו' עכ"ל דהיינו לשתות העודף על ידי שפיכה בכלי שני אם יש לו ובהא ודאי לא הוה אשמעינן מידי דודאי יש לברך ברכת הנהנין אפי' אמשהו וקצת קשה דהשתא נמי דאין לו עוד כלי אחר וטעם העודף בידיה מאי אשמעינן אטו משום דשתי ליה מידיה יפטור מברכת הנהנין ויש ליישב ודו"ק:

1) הקדמה א'
   - א) מי ששותה יין מכוסו פוגם ביין שנשאר בו
2) הקדמה ב'
   - א) מי שלא שתה יין ישר מכוס אלא שפכו ולאח"כ שתה ליין לא פגם ביין שנשאר בכוס
3) הקדמה ג'
   - א) בית שמאי אומרים דמברכין בהמ"ז על כוס יין
4) משנה במסכת ברכות
   - א) בא להם יין לאחר המזון אם אין שם אלא אותו הכוס
   - ב) בית שמאי אומרים מברך ברכת הנהנין על הכוס ולאחר המזון מברך על המזון
5) גמרא
   - א) קשיא
     - i) לכאורה שותין ליין לפני בהמ"ז ולא נשאר להם יין לברכת המזון
     - ii) הרי דלבית שמאי דלא אומרים ברכת המזון על כוס יין
   - ב) תירוץ
     - i) יכול להיות דבמשנה מדובר
       - (1) בדאיכא משהו יותר מרביעית יין
       - (2) ואחד מהן מברך ברכת הנהנין ושופך משהו יין לתוך ידו כדי שלא ייפגם יין שנשאר בכוס ושותה אותו יין שבידו
       - (3) ולאח"כ משתמש לבהמ"ז ברביעית יין שנשאר בכוס
6) תוספות דידן
   - א) קשיא
     - i) אמאי לא שופך אותו משהו לכוס שני
     - ii) דהרי קבענו דאף בשפיכה מכוס א' לכוס ב' לא פוגם ביין הנשאר בכוס א'
   - ב) תירוץ
     - i) הא דקתני התם "דאין שם אלא אותו הכוס"
     - ii) אין משמעו דליכא כי אם רביעית אלא משמעו דליכא כי אם אלא כלי אחת
     - iii) ולכן למנוע פגימה ביין איצטריך שפיכה לתוך ידו

ג) קשיא

i) אמאי לא מתרצי התם בפשיטות

(1) אשר "אין שם אלא אותו הכוס" משמעו דליכא ב' רביעיות אבל אכן איכא תרי כוסות

ד) תירוץ

i) בדאיכא ב' כוסות לא אשמועינן שום רבותא

ה) קשיא

i) נימא דאשמועינן דלברכת הנהנין סגי בכדי טעימת יין

ו) תירוץ

i) הא לאו רבותא הוא

7) מהרש"א

א) קשיא

i) א"כ אף הא דמברכין ברכת הנהנין בכדי טעימת יין דמנח בידי' נמי אינה רבותא

ii) דמאי שנא

תד"ה שמע מינה טעם מבדיל

בד"ה ש"מ טעם מבדיל ולא ימתין עד כו' עכ"ל הא לא אצטריך לאשמעינן דאחר שאכל בעי לאבדולי דהא מלתא שמעינן לה שפיר מהא דקאמר דמבדיל והולך כל השבת כולה אלא דאשמעינן אם אכל במוצאי שבת מצי לאבדולי בלילה אחר כך ולא בעי להמתין עד למחר כמו בקידוש דאיכא למ"ד דאם טעם בלילה קודם קידוש ימתין בקידוש עד למחר כדלקמן וק"ל:

1) ברייתא

א) "טעם מבדיל"

2) תוספות

א) הכי משמעו

i) הגם דאיכא מאן דאמר דמי שאכל לפני קידוש אינו מקדש בליל שבת אלא צריך להמתין ולקדש למחר ביום השבת

ii) הבדלה אינו כן אלא אם במוצאי שבת טעם משתחשך לפני שהבדיל אינו צריך להמתין עד למחר להבדיל

3) מהרש"א

א) קשיא

i) אמאי לא אמרי דטעם מבדיל משמיענו בפשיטות דאכתי צריך להבדיל ולא אמרינן דמשום דאכל משחשיכה אינו מבדיל עוד

ב) תירוץ

i) הא לאו רבותא דכבר ידעינן מברייתא אחרת

(1) דמי שלא הבדיל מבדיל והולך כל השבת כולה

(2) הגם דמי שמבדיל בסוף השבוע ודאי אכל לפני שהבדיל

דף קו.

תד"ה זוכרהו על היין

]דף קו עמוד א] בד"ה זוכרהו על היין כו' אבל על היין לא הוה אלא מדרבנן דאימא כדמשמע כו' עכ"ל ומהא דאיכא למ"ד דמקדשין על השכר ליכא ראיה דאימא חמר מדינה הוא וק"ל:

1) גמרא
   - א) זכור את יום השבת לקדשו
   - ב) זוכרהו על היין
2) תוספות
   - א) נראה דקידוש על היין אסמכתא היא כדמשמע בריש נזיר וכו'
3) מהרש"א
   - א) קשיא
     - i) אמאי לא מביא סייעתא דאסמכתא היא ואינו מדאורייתא מן מאן דאמר בדף קז: דמקדשין על שכר
   - ב) תירוץ
     - i) יכול להיות דאכן צריכין יין מדאורייתא
     - ii) והאי מאן דאמר דשרי לקדש בשכר משום דס"ל שהוא חמר מדינה ולכן חשוב כיין

תד"ה הוה גחין ושתי

בד"ה דהוה גחין כו' כולן זקוקין לככר אחד מה דאמר ר"י כו' עכ"ל כ"ה בכל נוסחת לשון התוספות שלפנינו ומדלא מחלק ירושלמי אלא בהכי מוכח דאין חילוק בין המוציא לקידוש כמו שרצו לחלק לעיל ולכך כתבו ומשמע נמי אם אין כוסו בידו אפילו שפך כו' דהא דומיא דהכי קאמר בזקוקין לככר א' שאסורין לטעום עד שיטעום המברך וכן בהיפוך אם יש ככר לכ"א אין צריך להמתין דומיא דיש לכ"א כוסו בידו וק"ל:

1) הקדמה

א) אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך

2) תוספות כמבואר במהרש"א

א) בגמרא דידן משמע דהך דינא ליתא אלא בקידוש על הפת אבל בקידוש על היין רשאין מסובין לטעום מקודם שיטעום המברך

ב) והיינו דלא כירושלמי כדנבאר להלן

3) לשון ירושלמי לפי גרסא דתוספות

א) אמר ר' אבא [אבהו] בשם רב מסובין אסורין לטעום עד שיטעום המברך

ב) ר' יהושע בן לוי אמר שותין אע"פ שלא שתה

ג) ור' אבא ור' יהושע בן לוי לא פליגי

i) מה דאמר ר' אבהו כשהיו כולן זקיקין **לככר** אחד כלומר דלא הי' לכל אחד ככרו בידו

ii) מה דאמר ר' יהושע כשיש לכל אחד **כוסו** בידו כלומר דהי' לכל אחד כוסו בידו

4) דיוק תוספות מגרסא שלהן בירושלמי

א) ממה דאמר ר' אבהו דאסור לטעום פת כשהיו כולן זקיקין לככר אחד מובן דאסור נמי לטעום יין כל זמן שלא הי' לכל אחד כוסו בידו אשר בו כבר שפך המברך יין מכוסו

ב) ממה דאמר ר' יהושע דמותר לטעום יין כשיש לכל אחד כוסו בידו וכו' מובן דמותר לטעום פת כשיש לכל אחד ככרו בידו

דף קו:

רשב"ם ד"ה נטל ידיו לא יקדש

]דף קו עמוד ב] פי' רשב"ם בד"ה נטל ידיו לא יקדש כו' דהא אפילו קידוש דבמקום סעודה הוא כו' עכ"ל היינו לדידן דקי"ל כשמואל דבמקום סעודה הוא דבהא דנטל ידיו לא יקדש ליכא מאן דפליג ארב מיהו לרב קיימינן הכא דס"ל יש קידוש שלא במקום סעודה ודו"ק:

1) הקדמה א'
   - א) רב אית לי' דיש קידוש שלא במקום סעודה
   - ב) שמואל אית לי' דאין קידוש אלא במקום סעודה והלכה כמותו
2) הקדמה ב'
   - א) לגבי הבדלה ליכא מושג של "מקום סעודה"
3) גמרא כמבואר ברשב"ם
   - א) אמר רב ברונא אמר רב
     - i) הנוטל ידיו לאכילה לא יקדש קודם שאוכל משום דקידוש מפסיק בין נטילה לאכילה
4) רשב"ם כמבואר במהרש"א
   - א) ליכא מאן דאמר דפליג על רב ולכן מובן אשר אף שמואל אית לי' אשר הנוטל ידיו לא יקדש ודהלכה כרב
     - i) {ברם עיין צל"ח דמקשה דבגמרא דידן מפריכין לשיטת רב}
   - ב) נמצא
     - i) כיון דלשמואל ולהלכה קידוש מיקרי הפסק בין נטילת ידים ואכילה הגם דקידוש איצטריך שיהא במקום סעודה ולכן לא שכיח שיסיח דעתי'
     - ii) מכל שכן אשר לשמואל ולהלכה הנוטל ידיו לאכילה לא יבדיל דהרי בהבדלה ליכא מושג של במקום סעודה ומסתבר יותר שיסיח דעתי'
5) מהרש"א
   - א) שים לב אשר לרב דאמר יש קידוש במקום סעודה ליתא להך "כל שכן" למילף אשר הנוטל ידיו לא יבדיל

רשב"ם ד"ה דחביבא לי'

בד"ה דחביבא ליה כו' מי שאין לו כוס יין ובמקום שרגילין לשתות יין כו' ודי לו בהבדלת תפלה כו' אבל במקום שאין רגילין ביין ה"ל שכר חמר מדינה ומבדיל עליו וק"ל:

תד"ה מקדש אריפתא

תוס' בד"ה מקדש אריפתא כו' וכ"ש דלענין נטילה לא הוי הפסק כו' עכ"ל ר"ל דכבר סמך ברכת המוציא לנטילה מה שאין כן במקדש על היין שהוא קודם המוציא יהיה הפסק בין נטילה לאכילה ר"ל ברכת אכילה דהיינו המוציא וק"ל:

1) הקדמה א'
   - א) סדר הדברים למי שמקדש על היין אלו הי' שרי ליטול ידיו לפני קידוש לצורך פת שיאכל בסעודה
     - i) נטילת ידים לפת
     - ii) ברכת בורא פרי הגפן
     - iii) קידוש על היין
     - iv) ברכת המוציא
     - v) אכילה
   - ב) שים לב דאיכא הפסק בין נטילת ידים לברכת המוציא
2) הקדמה ב'
   - א) הי לך סדר הדברים של מי שמקדש על הפת
     - i) נטילת ידים
     - ii) ברכת המוציא
     - iii) קידוש
     - iv) אכילה
   - ב) שים לב
     - i) דליכא הפסק בין נטילת ידים לברכת המוציא
     - ii) דאיכא הפסק בין נטילת ידים לאכילה ובין ברכת המוציא ואכילה
3) גמרא כמבואר ברשב"ם
   - א) אמר רב ברונא אמר רב הנוטל ידיו לא יקדש על היין
   - ב) דקידוש חשיב היסח הדעת דמפסיק בין נטילה לאכילה
4) תוספות
   - א) ברם כשמקדש על הפת ליכא הפסק בין נטילה ל"אכילה"
   - ב) ולכן שרי ליטול ידיו לפני קידוש על הפת
5) מהרש"א
   - א) קשיא
     - i) הרי קבענו דכשמקדש על הפת ברכת קידוש גופה מפסקת בין נטילה לאכילה
   - ב) תירוץ
     - i) תוספות כיוונו למימר דליכא הפסק בין נטילה לברכת המוציא שמברך על האכילה

תוספות בא"ד ובירושלמי ובא"ד וצריך עיון

בא"ד ובירושלמי כו' ואין מקדשין בלא יין אר"י בר בון נהיגין כו' משמע שאין מקדשין על הפת כו' עכ"ל עיקר ראייתם מהא דר"י בר בון וכ"ה בר"ש אבל במרדכי לא הביא מהירושלמי אלא מהא דאין מקדשין בלא יין ולא ידענא מאי אולמא ליה מברייתא דלקמן דקתני בה בהדיא אין מקדשין אלא על היין ויש ליישב ודו"ק:

בא"ד וצ"ע אם מקדשין על השכר היכא דהוי חמר כו' וכן ההיא דירושלמי כו' דלא אתי למעוטי אלא כשאינו חמר מדינה כו' עכ"ל התימה לדבריהם כשאינו חמר מדינה אמאי קאמר הירושלמי דמבדילין בלא יין הא באינו חמר מדינה לכ"ע נמי אין מבדילין (בו) עליו וכ"ה בר"ש ע"ש ודו"ק:

1) הקדמה א'
   - א) ירושלמי
     - i) אין מקדשין בלא יין אבל מבדילין בלא יין
2) הקדמה ב'
   - א) מבדילין בשכר היכא דהוה חמר מדינה
3) תוספות
   - א) שאלה
     - i) האם מקדשין בשכר היכא דהוה חמר מדינה
   - ב) תשובה
     - i) אסור דהרי איתא בירושלמי דאין מקדשין בלא יין ובזה נכלל דאין מקדשין בשכר
   - ג) קשיא
     - i) מצינו לאוקמי' לירושלמי דמשתעי באופן דשכר לא הוה חמר מדינה
4) מהרש"א
   - א) אם כן תיקשי הא דקאמרי דמבדילין בלא יין

תד"ה טעם אינו מקדש

בד"ה טעם אינו כו' ואם תאמר למאי דפי' לעיל אף ידי יין יצאו כו' עכ"ל ר"ל כיון דלר"י דקאמר אף ידי יין יצאו היינו דוקא בכה"ג בששתו בב"ה לשמואל נמי דקי"ל כוותיה דאף ידי קידוש לא יצא היינו נמי בכה"ג איירי אפילו בשתו בב"ה וא"כ איך יקדש שוב בביתו בלילה כיון שטעם וק"ק דמאי קושיא דאימא דקושטא הוא לשמואל דאף ידי קידוש לא יצא ולא יקדש בלילה כיון שטעם עד למחר ביום ויש ליישב ודו"ק:

1) הקדמה
   - א) גמרא בדף ק: כמבואר בתוספות בדף קא.
     - i) אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת
       - (1) ר' יוחנן
         - (א) לא זו בלבד שיוצאין ידי קידוש משום דיש קידוש שלא במקום סעודה
         - (ב) אלא אף זו **דאלו שתו יין בבית הכנסת** יוצאין ידי יין ואינם צריכין לברך בפה"ג לאחר כך כששותין עוד בביתם
       - (2) שמואל
         - (א) ידי קידוש לא יצאו וצריכין לקדש בביתם מחמת דאין קידוש אלא במקום סעודה
         - (ב) ידי יין לא יצאו משום דשינוי מקום חשיב הפסק
         - (ג) והלכה כמותו
       - (3) שים לב
         - (א) דכיון דנקטינן דשמואל באמרו ידי יין לא יצא פליג אר' יוחנן
         - (ב) מוכרח דלשמואל ידי יין לא יצא אף באופן דלר' יוחנן יצא דהיינו באופן דאותם בני אדם שתו יין בבית הכנסת
2) הקדמה ב'
   - א) גמרא דידן
     - i) טעם בלא קידוש אינו מקדש עד למחר לפני סעודת יום של שבת
3) תוספות
   - א) קשיא
     - i) היאך מצי שמואל למימר דמחמת דאין קידוש אלא במקום סעודה צריכין לקדש בביתם
     - ii) הרי כבר טעמו קודם קידוש ולא שרי להו לקדש עד לפני סעודה של מחר
4) מהרש"א
   - א) קשיא לקושיא של תוספות
     - i) דלמא כיוון שמואל למימר דצריכין לקדש לפני סעודה של מחר

דף קז.

רשב"ם ד"ה מקדש אשיכרא

]דף קז עמוד א] פרשב"ם בד"ה מקדש אשיכרא ואף על פי שהיה יין כו' עכ"ל דאי לאו יין בעירו ה"ל שכר חמר מדינה והוה שרי לקדש עליו לכ"ע וק"ל:

תד"ה אמימר

תוס' בד"ה אמימר כו' ובט"ב כו' להבדיל אחר התענית כו' עכ"ל אף על גב דכבר עבר יום א' מבדילין כמ"ד דמבדיל עד רביעי וק"ל:

1) גמרא
   - א) לישנא קמא דרבא
     - i) מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו כלומר עד רביעי בשבת
   - ב) לישנא בתרא דרבא על פי אמימר
     - i) מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כולו
2) תוספות כמבואר במהרש"א
   - א) הלכתא כלישנא קמא דמבדיל כל השבת כולו כלומר עד רביעי בשבת
   - ב) והא ראי' דבתשעה באב שחל ביום א' מבדילין בליל ב' אף על גב דכבר עבר יום א'

תד"ה אם טעם מלא לוגמא

בד"ה אם טעם כו' אבל לעוג מלך הבשן בעי טפי כדאמרינן התם עכ"ל ר"ל דאמרי' התם לענין חיובי יוה"כ דבשתיה בדידיה מיתבא דעתיה ולא בדחבריה וה"ה לקידוש וא"כ רוב רביעית דנקט ע"כ היינו דוקא באדם בינוני ומה שיש לדקדק שם בדבריהם ע"ש בחדושינו ודו"ק:

דף קז:

תד"ה דלמא אתי

]דף קז עמוד ב] בד"ה דילמא אתי כו' דתרי גוני אכילה גסה אחת שנפשו קצה כו' עכ"ל וק"ק דאכתי מאי פריך בההיא דנזיר רשע קרית ליה נהי כו' אימא דבהך אכילה גסה שנפשו קצה מלאכול איירי ושפיר נקרא רשע ויש ליישב ודו"ק:

בא"ד ופי' אחר עיקר שפירש דנקט מצה דבאכילה מועטת הוי אכילה גסה עכ"ל לפי התירוץ שכתבו לעיל דאין לקרותו רשע כיון שקיים מצות פסח כו' דאכילה לא מעכבת בפסח י"ל דנקט מצה דודאי אכילה מעכבה בה דבעשית מצה ליכא מצוה וק"ל:

1) הקדמה
   - א) גמרא במסכת נזיר
     - i) ר' יוחנן
       - (1) מי שאוכל קרבן פסח באכילה גסה נקרא רשע
     - ii) ריש לקיש
       - (1) רשע קרית לי' נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהו קא עביד
2) משנה
   - א) ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם
3) גמרא
   - א) צד א' דאיבעיא
     - i) יכול להיות אשר סמוך למנחה **קטנה** תנן בשעה מאוחרת
     - ii) דחוששין דאם אוכל מאוחר יכול להיות אשר אכילתו של קרבן פסח כשתחשך ייחשב "אכילה גסה" דאין יוצאין בה ידי חובת קרבן פסח
4) תוספות
   - א) קשיא
     - i) הרי קבענו במסת נזיר אשר יוצאין ידי חובת אכילה באכילה גסה
   - ב) תירוץ א'
     - i) במסכת נזיר מיירי באכילה גסה קצת ולכן יוצא בה ידי חובתו
     - ii) בגמרא דידן חוששין לאכילה גסה מאד דאין יוצאין בה ידי חובתו
5) מהרש"א
   - א) קשיא לתירוץ א'
     - i) במסכת נזיר אמאי לא השיב ר' יוחנן דמיקרי רשע היכא דאכל לקרבן פסח באכילה גסה מאד
6) המשך תוספות
   - א) תירוץ ב' לקושיית תוספות לגמרא דידן כמבואר במהרש"א
     - i) במסכת נזיר

(1) עסקינן בקרבן פסח ולא במצה

(2) בדיעבד יוצא אדם ידי חובת קרבן פסח בעשייתו אף בדלא אכלו כלל

(3) והלכך אם אכלו באכילה גסה לא מיקרי רשע

ii) בגמרא דידן

(1) במצה עסקינן ולא בפסח

(2) ועשיית מצה אינה מצוה ואכילתו מעכבת ולכן חיישינן לאכילה גסה

7) רשב"ם

א) קשיא לגמרא דידן

i) אמאי מפרשי בגמרא דחיישינן לאכילה גסה לגבי מצה ולא מפרשי דחיישינן לאכילה גסה לגבי קרבן פסח

8) מהרש"א

א) לפי תירוץ ב' של תוספות מתורץ קושיית רשב"ם

i) דלא חיישינן לאכילה גסה לגבי קרבן פסח כיון דאף בעשייתו לחוד יוצא ידי חובתו

ii) משא"כ דחיישינן לאכילה גסה לגבי מצה מחמת דלא יוצא בה ידי חובתו אלא באכילה

דף קח.

תד"ה רב ששת הוה יתיב בתעניתא

]דף קח עמוד א] בד"ה רב ששת הוה יתיב בתעניתא לאו דוקא כו' עכ"ל ר"ל כיון דלאו משום עינוי לא היה אוכל לא ה"ל למקרי תעניתא דמשמע דקביל עליו וק"ל:

דף קח:

רשב"ם ד"ה הכי גרסינן ותד"ה ואת אמרת

דף קח עמוד ב] בפי' רשב"ם בד"ה ה"ג כמו כו' וקס"ד דשמואל קאמר רביעית בין כולן כו' עכ"ל ר"ל רביעית בין כולן עם המים אבל היין אינו בין כולן רק רובע רביעית וכן בברייתא רביעית קאמר בכ"א וא' היינו כל א' וא' עם המים דיין לא הוי בכ"א רק רובע רביעית כך הבין רשב"ם בפרש"י שלפנינו וע"ז הקשה רשב"ם דמאי קשיא ליה למקשה והלא ברייתא סתמא קתני כו' ואיכא לפרושי נמי דבין כולן קאמר רביעית עם המים וכשמואל ובתוספות יפורש שלא הבינו מפרש"י כן ודו"ק:

בד"ה ואת אמרת כו' אית ספרים דגרסי מאי כדי מזיגת כו' בין כולם קאמר דהיינו רובע רביעית כו' ורשב"ם נמי הקשה הלא ברייתא סתמא כו' עכ"ל ק"ק לפי דרכם שכתבו לאית ספרים דהמקשה נמי הוה מפרש הברייתא רביעית חי בין כולן א"כ לא תקשי קושיית רשב"ם שהקשה לפי דרכו בפי' רבינו דהמקשה הוה ס"ד דבכ"א קאמר בברייתא דבעי רביעית ויש ליישב דלאו ממש קושיית רשב"ם קאמרי אלא כיון דסתמא קתני בברייתא אימא דבין כולן רביעית ע"י מזיגה קאמר דהיינו כשמואל אבל קשה אם כן לפי זה הגירסא נמי שכתבו דגרסינן אידי ואידי חד שיעורא הוא וע"כ הוה ידע המקשה דשמואל כדי מזיגה לכ"א קאמר דהיינו רובע רביעית יין חי לכ"א דאל"כ תקשי ליה כמו שהקשו מכוס של ברכה וא"כ כיון דברייתא סתמא קתני אימא דרביעית דברייתא בכ"א ע"י מזיגה קאמר ולא תקשי לשמואל וצ"ע ודו"ק:

בא"ד וסבר דכוס של ברכה בעי רביעית יין בין חי בין מזוג כו' עכ"ל ר"ל דכך סבר אביי אבל על רובע רביעית חי אינו חייב לאפוקי לפירוש רש"י דהתם דחייב נמי לאביי על רובע רביעית יין חי ומיהו לכאורה דרביעית [מזוג] נמי לאביי למאי דמוכח לה מרבי נתן כמ"ש התוס' משמע דאינו חייב אלא בכולו חי וכן נראה לכאורה מדברי התוס' שם אבל התוספות דהכא מיאנו בזה דלא גרע רביעית מזוג משאר כל המשקים דקתני התם דהוו ברביעית לכולי עלמא והתוספות התם נמי לא נקטו רביעית יין חי אלא לאפוקי רובע רביעית יין חי ודו"ק:

1) הקדמה א'
   - א) רבא אית לי' אשר יין מזוג יש בו חלק אחד יין חי וג' חלקים מים
   - ב) ונמצא
     - i) דצריכין רובע רביעית יין חי לרביעית יין מזוג
     - ii) וצריכין רביעית יין חי לד' רביעיות יין מזוג
2) שמואל
   - א) ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן מזיגת כוס יפה
3) ברייתא
   - א) ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית
4) גמרא
   - א) קושיא בהוה אמינא דגמרא

i) ברייתא מפריכה לדברי שמואל

ב) גרסא א' לתירוץ מסקנא דגמרא

i) "אידי ואידי חד שיעורא הוא"

ii) "מאי כדי מזיגת כוס יפה דקאמר שמואל לכל חד וחד דהוה לה [ל]כולהו רביעית"

ג) גרסא ב' לתירוץ מסקנא דגמרא

i) "אידי ואידי חד שיעורא הוא"

ii) ולא מוסיפין "מאי כדי מזיגת כוס יפה דקאמר שמואל לכל חד וחד"

5) מהרש"א עוסק בשלש שיטות לביאור הוה אמינא ומסקנא דגמרא

א) שיטת רש"י להבנת רשב"ם

ב) שיטת רש"י להבנת תוספות

ג) שיטת תוספות גופייהו

6) שיטת רש"י להבנת רשב"ם

א) בהוה אמינא קס"ד דגמרא

i) דשמואל באמרו "כדי מזיגת כוס יפה" כיוון למימר "כדי שתהא רביעית יין מזוג **בין כולן"** דהיינו רובע רביעית יין מזוג לכל אחד ואחד

ii) ודברייתא באמרה "צריך שיהא בהן רביעית" כיוונה למימר "צריך שיהא בהן רביעית יין מזוג **לכל אחד ואחד"**

ב) ובמסקנא נוקטין כבגרסא א' דשמואל באמרו "כדי מזיגת כוס יפה" כיוון למימר "כדי שתהא רביעית יין מזוג **לכל אחד ואחד"**

7) קושיית רשב"ם לשיטת רש"י לפי הבנת רשב"ם

א) לא הוה לה לגמרא להקשות פירכא לשמואל על יסוד דהגם דשמואל וברייתא משתמשין בלשון אחד מכל מקום שמואל כיוון למימר "בין כולן" וברייתא כיוונה למימר "לכל אחד ואחד"

8) שיטת רש"י לפי הבנת תוספות

א) בהוה אמינא כבר סליק אדעתין דשמואל וברייתא תרוייהו כיוונו למימר "בין כולן"

i) ברם

(1) שמואל כיוון למימר רביעית יין **מזוג** בין כולן דהיינו רובע רביעית יין מזוג לכל אחד ואחד

(2) משא"כ ברייתא דכיוונה למימר רביעית יין **חי** בין כולן דהיינו רביעית יין מזוג לכל אחד ואחד

ii) ובמסקנא נוקטין כבגרסא א' דשמואל באמרו "כדי מזיגת כוס יפה" כיוון למימר "כדי שתהא רביעית יין מזוג **לכל אחד ואחד"**

9) תוספות

א) קשיא א' לרש"י בין להבנת רשב"ם בין להבנת תוספות

i) מיהת חדא מן הני ד' כוסות כוס של ברכה הוא

ii) ותיקשי

(1) דלכולי עלמא לכוס של ברכה צריכין רביעית יין מזוג

(2) והאיך קס"ד דלשמואל אפילו לכוס של ברכה ליכא כי אם רובע רביעית יין מזוג

ב) קשיא ב' של תוספות לרש"י להבנת תוספות כמבואר במהרש"א

i) הקדמה

(1) קבענו דרשב"ם מקשה קושיא זו לשיטת רש"י להבנת רשב"ם

(א) לא הוה לה לגמרא להקשות פירכא לשמואל על יסוד דהגם דשמואל ובריתא משתמשין בלשון אחד מכל מקום שמואל כיוון למימר "בין כולן" ובריתא כיוונה למימר "לכל אחד ואחד"

ii) קשיא

(1) אותה קושיא גופה קשה נמי לשיטת רש"י לפי הבנת תוספות כדמבאר מהרש"א בסמוך

10) מהרש"א

א) קשיא לקושיא ב' דתוספות

i) האיך מקשין אשר קושיית רשב"ם מצינו להקשות נמי לשיטת רש"י לפי הבנת תוספות

ii) הרי לשיטת רש"י להבנת תוספות אכן קסבר הוה אמינא דגמרא אשר שמואל ובריתא תרוייהו כיוונו למימר "בין כולן"

ב) תירוץ

i) תוספות לא כיוונו למימר אשר קושיא זו ממש לגבי "בין כולן" ו"לכל אחד ואחד" איכא להקשות לשיטת רש"י להבנת תוספות

ii) דלא כיוונו אלא למימר דאיכא להקשות לשיטה זו **כעין** קושיית רשב"ם לרש"י לפי הבנת רשב"ם

iii) דהיינו דלא הוה לה לגמרא להקשות פירכא לשמואל על יסוד דהגם דשמואל ובריתא משתמשין בלשון אחד מכל מקום שמואל כיוון למימר "רביעית יין **מזוג** בין כולן" ובריתא כיוונה למימר "רביעית יין **חי** בין כולן"

11) שיטת תוספות גופייהו

א) אף בהוה אמינא כבר סליק אדעתא דגמרא אשר שמואל ובריתא תרוייהו משתעי ביין חי וכיוונו למימר "לכל אחד ואחד"

ב) ברם

i) בהוה אמינא נקטו

(1) דלשמואל סגי **ברובע** רביעית יין לכל אחד ואחד דהיינו רביעית יין מזוג לכל אחד ואחד

(א) שים לב דבזה מתורץ קושיא א' של תוספות לשיטת רש"י

(2) משא"כ ברייתא דאית לה דטעון **רביעית** יין חי לכל אחד ואחד דהיינו ד' רביעיות יין מזוג לכל אחד ואחד

ii) ולמסקנא גרסינן כבגרסא ב' "אידי ואידי חד שיעורא" למימר דאף לברייתא לא צריכין אלא רובע רביעית יין חי לכל אחד ואחד דהיינו רביעית יין מזוג לכל אחד ואחד

ג) שים לב אשר גרסא א' אין לה מקום לשיטה זו דהרי אף בהוה אמינא כבר נקטו אשר שמואל כיוון למימר לכל אחד ואחד

12) המשך מהרש"א

א) קבענו לעיל

i) דרשב"ם מקשה קושיא זו לשיטת רש"י להבנת רשב"ם

(1) לא הוה לה לגמרא להקשות פירכא לשמואל על יסוד דהגם דשמואל ובריתא משתמשין בלשון אחד מכל מקום שמואל כיוון למימר "בין כולן" ובריתא כיוונה למימר "לכל אחד ואחד"

ii) ודתוספות

(1) דמקשין לעיל אשר לשיטת רש"י להבנת תוספות קשה אותה קושיא גופה דמקשי רשב"ם לשיטת רש"י להבנת רשב"ם

(2) הבינו אשר אותה קושיא זו ממש לגבי "בין כולן" ו"לכל אחד ואחד" ליכא להקשות לשיטת רש"י להבנת תוספות דהרי לשיטה זו אף בהוה אמינא סליק אדעתא דגמרא אשר שמואל ובריתא תרוייהו כוונו למימר "בין כולן"

(3) ודלא הקשו תוספות אלא דקושיא **כעין** קושיית רשב"ם איכא להקשות לשיטת רש"י להבנת תוספות

(4) דהיינו

(א) דלא הוה לה לגמרא להקשות פירכא לשמואל על יסוד דהגם דשמואל ובריתא משתמשין בלשון אחד מכל מקום שמואל כיוון למימר "רביעית יין **מזוג** בין כולן" ובריתא כיוונה למימר "רביעית יין **חי** בין כולן"

ב) קשיא לתוספות

i) אם כן אף לשיטת תוספות גופייהו הגם דליכא להקשות קושיית רשב"ם ממש לגבי "בין כולן" ו"לכל אחד ואחד" דהרי לשיטת תוספות אף בהוה אמינא סליק אדעתין אשר שמואל ובריתא תרוייהו כוונו למימר "לכל אחד ואחד" מכל מקום איכא להקשות קושיא כעין קושיית רשב"ם לשיטת רש"י להבנת רשב"ם דהיינו

(1) דלא הוה לה לגמרא להקשות פירכא לשמואל על יסוד דהגם דשמואל ובריתא משתמשין בלשון אחד מכל מקום שמואל כיוון למימר "**רובע רביעית** יין חי לכל אחד ואחד" ובריתא כיוונה למימר "**רביעית** יין חי לכל אחד ואחד"

13) משנה בפרק המוציא

א) מי שמוציא יין כדי מזיגת כוס יפה בשבת עובר בלאו

ב) מי שמוציא רביעית שאר כל המשקין עובר בלאו

14) בגמרא שם מייתי שיטת אביי בפירוש "מזיגת כוס יפה"

15) תוספות דידן

א) שאלה

i) בדיוק מהו שיטתו של אביי

ב) תשובה כמבואר במהרש"א

i) רש"י במסכת שבת מנמק שיטת אביי ככה

(1) אלו עוברין בלאו

(א) מי שמוציא רובע רביעית יין חי

(ב) ומי שמוציא רביעית יין מזוג

ii) תוספות במסכת שבת מנמק שיטת אביי ככה

(1) מי שמוציא רביעית יין חי עובר בלאו

(2) אבל

(א) תוספות דהתם משמיטין דין מי שמוציא רביעית יין מזוג

(ב) ולכאורה אית להו דמי שמוצאי רביעית יין מזוג אינו עובר בלאו

iii) תוספות דידן

(1) לא מסתבר למימר דמי שמוציא רביעית יין מזוג אינו עובר בלאו דלמה ייגרע משאר משקין

(2) ולכן מובן אשר לשיטת אביי

(א) מי שמוציא רביעית יין חי עובר בלאו

(ב) מי שמוציא רביעית יין מזוג גם כן עובר בלאו

16) מהרש"א

א) יכול להיות אשר תוספות דהתם מודי דעובר בלאו אף בהוציא רביעית יין מזוג

ב) והא דלא הזכירו אלא המציא רביעית יין חי היינו להדגיש דפליגי על רש"י וסבירא להו אשר אפילו ביין חי אינו עובר אלא במוציא רביעית

תוס' בד"ה שתאן חי כו'

תוס' בד"ה שתאן חי כו' ור"ת פי' דחי כו' היינו בברכת הארץ כו' עכ"ל מה שיש לדקדק בזה עיין בחדושינו ריש פרק המוציא יין ע"ש:

דף קט.

גמרא אמרו עליו

]דף קט עמוד א] גמרא אמרו עליו על רבי טרפון שהיה מחלק כו' חוטפין מצה כו' כדי שישאלו תניא כו' כצ''ל:

גמרא שנאמר ושמחת

שם שנאמר ושמחת אתה וביתך במה משמחם כו' כצ''ל לפי דברי התוספות וק''ל:

תוספות ד"ה שנאמר ושמחת

תוס' בד''ה שנאמר ושמחת וכו' גבי מעשר שני כתיב בפרשת ראה ולא כו' כצ''ל:

תד"ה רביעית של תורה

בד"ה רביעית של תורה כו' וי"ל דבירושלמי איירי באצבעות צפרים כו' עכ"ל ביאור דבריהם בכל זה ע"פ מ"ש בכמה מקומות דבירושלים הוסיפו שתות מלבר על מדות מדבריות ושוב אח"כ בצפורי הוסיפו שתות מלבר על הירושלמית והשתא נמצא מהמדבריות דהכא בגובה אצבעיים וחצי וחומש אצבע עשה מהם שתותים יהיה מאצבעיים י"ב שתותים ומחצי אצבע שלשה שתותים הרי ט"ו ומחומש אצבע יהיה שתות אצבע ועוד חומש של שתות ויהיה בידך בין הכל ט"ז שתותים וחומש שתות מדבריות באו לירושלים נכנסו י"ב שתותים המדבריות בי' ירושלמית והג' שתותים יהיו ב' וחצי שתות ירושלמית והשתות וחומש השתות יהיה שתות של ירושלמית יהיה בידך בין הכל י"ג שתותים וחצי ירושלמית באו לצפורי נכנסו י"ב שתותים הירושלמית בי' צפורית ומשתות וחצי הנשאר מירושלמית עשה ממנו שתותים יהיה בידך תשעה שתותי שתות מתשעה שתותי שתות של ירושלמית יהיו ז' וחצי שתותי שתות של צפורים מששה שתותי שתות יהיה שתות א' של צפורים והשתות וחצי של שתות הוא רביעית של שתות הרי בין הכל בידך י"א שתותים מאצבעיים צפוריים ועוד נשאר רביעית של שתות דלא בא לחשבון לדברי הפייטן ולדברי הירושלמי שלא הזכירו בגובה רק אחד עשר שתותים דהיינו אצבעיים חסר שתות והרביעי שתות הוא חלק כ"ד מאצבע כמו שכתבו התוס' לקמן דעשה מן אצבע אחד ל"ו שתותי שתות יהיה כ"ד רביעי שתות דהיינו חלק מ"ה מכל הגובה דעשה מאחד עשר שתותי שתות שתותים יהיו ס"ו שתותי שתות והם מ"ד רביעי שתות נמצא אותו רביע שתות הנחסר בחשבון לדברי הפייטן וירושלמי הוא חלק מ"ה מכל הגובה אבל אמרו תנכה זה הרביע שתות שחסר מגובה ולא בא לחשבון לפי הפייטן ולפי הירושלמי מן הרוחב שיהיה שם מותר לפי דברי הפייטן וירושלמי דע"כ צריך למעט ברוחב כיון דאיירי שם באצבעיים של צפוריים יהיה מותר הרבה במרובע על האצבעיים של מדבריות אלא דצ"ל דשם איירי באצבעיים על האצבעיים עגולות עולה לאצבעיים על אצבע וחצי דמרובע יותר על העיגול רביע כו' עכ"ל וכצ"ל ותבא על ציור דבריהם ממה שכתבו התוס' פרק כיצד מעברין בשם ר"י וז"ל אר"י דהמרובע יתר על העיגול רביע בין בהיקף בין בגוף כו' עכ"ל ע"ש וה"פ הכא שאם תקיף אצבעיים על אצבעיים עיגול סביב בחוטין דקין עד הנקודה האמצעית שבעיגול ואח"כ תחתוך (כזה) /במקור יש שרטוט/ כל החוטין מן הנקודה ולמטה לשנים ותפשטם יהיה העליון ארוך ששה אצבעיים דכל שברוחבו טפח יש בהיקפו שלשה טפחים והאחרים מתקצרים והולכים עד הנקודה שהיא אצבע מן החוט העליון ויהיה (כזה) שוב חתוך כל החוטין לב' ושים הארוך בצד הקצר ויהיה (כזה) נמצא רצועה זו ארוכה שלשה אצבעיים ורחבה אצבע דהיינו שלשה חתיכות של אצבע על אצבע קח אצבע על אצבע מהם וחתוך אותו לשנים ויהיה כל חתיכה מהשני חתיכות אצבע על חצי אצבע שים אחר כך ארכם זה ע"ג זה בצד אורך הב' אצבעות הנשארים ויהיה זה המרובע אצבעיים על אצבע וחצי (כזה) והוא פחות רביע ממרובע אצבעיים על אצבעיים כי במרובע אצבעיים על אצבעיים יש ארבע פעמים חצי אצבע באורך ב' אצבעיים ובמרובע אצבע וחצי על אצבעיים אין בו כ"א שלשה פעמים חצי אצבע באורך ב' אצבעיים ואצבעיים על אצבעיים מרובעות מדברות נכנסות כו' פירוש דאצבעיים על אצבעיים מרובעות מדברות הם י"ב שתותים באו לירושלים נכנס הכל בעשרה שתותים מרובעות

באו לצפורי נכנס הכל בשמונה וב' שתותי שתות מרובעות והעגולות צפורית מאצבעיים על אצבעיים הם תשעה שתותי' דהמרובע יתר על העיגול רביע דהיינו י"ב שתותי' ונמצא דהעגולות אצבעיים על אצבעיים צפוריות הם יותר ארבע שתותי שתות על המדבריות מאצבעיים על אצבעיי' מרובעות והארבע שתותי שתות הם א' מתשעה מאצבע א' דצפורי שהרי יש בו ל"ו שתותי שתות והוא בקירוב אחד מבשלשה עשר או מארבעה עשר בכל הרביעית שהרי יש בו נ"ד שתותי שתות והרי הארבע שתותי שתות הם מותר ברוחב לדברי הפייטן וירושלמי ורביע שתות הנחסר בגובה הוא אחד מארבעה ועשרים מאצבע אחד והוא אחד ממ"ה מכל גובה הרביעית כמו שכתוב לעיל תנכה זה מזה ישאר שיעור דבר מועט מותר דבגובה לא יחסר רק חלק ארבעה ועשרים מאצבע שהוא חלק מ"ה מכולו וברוחב יש מותר חלק ט' מאצבע שהוא חלק י"ג או י"ד מכולו אלא דהירושלמי לא דק בדבר מועט ולחומרא וק"ל:

בא"ד ועוד מפרש דבירושלמי בעגולות שיכול כו' וכשתסיר שליש מגובה כו' עכ"ל ומיירי גם לפי הירושלמי ולפי הפייטן בין הגובה ובין הרוחב באצבעיים דמדבריות אלא שהשליש החסר בגובה לפי הירושלמי והפייטן יתמלא ע"י שליש המותר ברוחבו ומיהו קשה לכאורה לפי זה דאין זה מכוון דהשליש החסר מהגובה שכולו אצבעיים וחצי אצבע וחומש השליש ממנו הוא יותר מהמותר שליש של הרוחב שאינו אלא אצבעיים ולא יתמלא חסרון שליש הגובה ממותר שליש של הרוחב ואין לומר בזה דלא דק דה"ל לא דק לקולא ויש ליישב ודו"ק:

בא"ד והתם נקט חסר שתות נקט כפי הירושלמי והירושלמי לא דק כו' עכ"ל ר"ל על דברי הפייטן דאיירי בשיעור לפי החסר לא שייך למימר לא דק דאדרבה ה"ל למידק למימר דחסר חומש שהוא חשבון המכוון דאינו מאריך יותר לומר חסר חומש ממה שאומר חסר שתות אבל הירושלמי דלא בעי למימר בשיעור החסרון אלא במה שמחזיק בו מהאצבעיים נקט בתחלה שיעורים הגדולים דהיינו אצבע וחצי ואח"כ עוד שליש אצבע ולא דק לחומרא דאי הוה דק הוה הוצרך להאריך ועוד חומש אצבע וחצי חומש אצבע ולזה קאמרי התוספות דהפייטין אף על גב דלפי לשונו דנקט החסר ה"ל טפי למידק ולמנקט חסר חומש מ"מ נקט חסר שתות לפי לשון הירושלמי דלא דק לחומרא ודו"ק היטב:

1) First הקדמה
   a) 6 מדות מדברי = 5 מדות ירושלמי
      i) It follows that the length of an אצבע מדברי is the same as the length of 5/6 of an אצבע ירושלמי
2) Second הקדמה
   a) 6 מדות ירושלמי = 5 מדות צפורי
   b) It follows that the length of an אצבע ירושלמי is the same as the length of 5/6 of an אצבע צפורי
3) Second הקדמה
   a) The גמרא proves that a רביעית is the volume of a container that

i) is 2 אצבעות in length and 2 אצבעות in width

ii) and has a height of 2 אצבעות plus ½ of an אצבע plus 1/5 of an אצבע

b) note that this height is the same as 2 אצבעות plus 7/10 of an אצבע – or 2.7 אצבעות

4) Third הקדמה

a) ירושלמי

i) a רביעית is the volume of a container that is

(1) 2 אצבעות in length and 2 אצבעות in width

(2) And has a height of 1 אצבע plus ½ an אצבע plus 1/3 for an אצבע

ii) note that this height is the same as 1 אצבע plus 5/6 of an אצבע or 2 אצבעות minus 1/6 of an אצבע

5) Fourth הקדמה

a) פייטן

i) A רביעית is the volume of a container that is

(1) 2 אצבעות in length and 2 אצבעות in width

(2) And has a height of 2 אצבעות minus 1/6 of an אצבע

ii) Note that

(1) although the פייטן expresses the height of a רביעית differently than ירושלמי

(2) in fact the measure of the פייטן is the same as the measure of ירושלמי

6) תוספות as explained by מהרש"א

a) קשיא to ירושלמי and the פייטן

i) Our גמרא proves that its שיטה is correct on the height of a רביעית

ii) How can ירושלמי and the פייטן disagree

7) First תירוץ by תוספות on the שיטה of ירושלמי and the פייטן on the height of a רביעית

a) Our גמרא expresses the height of a רביעית in מדת מדברי

b) ירושלמי and פייטן express the height of a רביעית in מדת צפורי

c) 1 אצבע plus ½ אצבע plus 1/3 אצבע in צפורי is the same as 2 אצבעות plus ½ of an אצבע plus 1/5 of an אצבע in מדברי

d) Here's proof

i) First

(1) For convenience in dealing with fractions multiply each term of the מדברי measurement of the height of a רביעית by six to change the measurement from full אצבעות to sixths of an אצבע

(a) 2 אצבעות become 12 sixths of an אצבע

(b) ½ of an אצבע becomes three sixths of an אצבע

(c) 1/5 of an אצבע becomes 6/5 of a sixth of an אצבע which is the same as one sixth of an אצבע plus 1/5 of a sixth of an אצבע

(2) In sum the height in sixths מדברי of an אצבע is 16 sixths of an אצבע plus 1/5 of a sixth of an אצבע

ii) Second

(1) Convert the measurement from מדברי to ירושלמי by multiplying each term by 5/6

(a) 12 sixths מדברי become 10 sixths ירושלמי

(b) 3 sixths מדברי becomes 3/6 sixths times 5/6 or 15/36 אצבע ירושלמי which is the same as 12/36 אצבע ירושלמי plus 3/36 אצבע ירושלמי which is the same as two sixths אצבע ירושלמי plus ½ sixth אצבע ירושלמי

(c) 6/5 of a sixth מדברי times 5/6 is one sixth אצבע ירושלמי

(2) for a total 13 sixths of אצבעות ירושלמי plus 1/2 of a sixth of an אצבע ירושלמי

iii) third

(1) now convert the ירושלמי measurement to צפורי measurement by multiplying each term by 5/6

(a) Convert 12 of the ירושלמי sixths by multiplying 12 by 5/6 to yield 10 sixths צפורי

(b) Convert the final one and one-half of the ירושלמי sixths (3/2 of a sixth ירושלמי) to צפורי by multiplying 3/2 by 5/6 to yield 15/12 sixths צפורי or 1 sixth צפורי plus ¼ sixth צפורי

iv) fourth

(1) add the צפורי sixths (10 plus 1 plus ¼) to yield a total of 11 sixths צפורי plus ¼ of a sixth צפורי

(2) 11 sixths – for the moment ignoring the final ¼ of a שתות צפורי – is precisely the 1 אצבע צפורי plus 5/6 of an אצבע צפורי that ירושלמי and פייטן refer to as the height of a square container that is 2 by 2 and holds a רביעית

8) Two קושיות to the first תירוץ of תוספות

a) First קשיא

i) In measuring the height of the container

ii) Why in fact don't ירושלמי and the פייטן take account of the final ¼ of a sixth of an אצבע צפורי by which the חשבון of ירושלמי is greater than the חשבון of our גמרא

iii) Note that

(1) ¼ of a sixth אצבע צפורי is the same as one 24th of an אצבע צפורי

(2) one 24th of an אצבע צפורי is 1/45th of the entire 11 sixth plus ¼ sixth height of the container as measured by ירושלמי and the פייטן in אצבעות צפורי

(3) because the entire height of the container with the final ¼ of a sixth is 45/24 twenty-fourths of an אצבע ציפורי namely 44/24 for 11 sixths plus 1/24 for the final ¼ of a sixth

b) Second קשיא

i) Why don't ירושלמי and the פייטן also convert to ציפורי the two-אצבעות length of the container and the two אצבעות width of the square container

ii) Here is a calculation of what we'd expect the two אצבעות מדברי side of the container – both its length and its width – to be in צפורי

(1) Multiply the two אצבעות מדברי by six to yield 12 sixths מדברי

(2) Multiply the 12 sixths מדברי by 5/6 to yield 10 sixths of an אצבע ירושלמי which (by multiplying both the numerator and the denominator by 6) is the same as 60/36 of an אצבע ירושלמי

(3) Convert to צפורי by multiplying 60/36 by 5/6 to yield 50/36

(4) Since 6/36 is the same as 1/6 it follows that 50/36 is equal to 8 sixths of an אצבע צפורי plus 2/36 of an אצבע צפורי

iii) Note by the way that 2/36 of an אצבע צפורי is the same as 1/18 of an אצבע ציפורי which is the same a third of a sixth of an אצבע צפורי

9) תירוץ to the קושיות on the first תירוץ of תוספות

a) First הקדמה

i) We add 4/36 of an אצבע ציפורי to the side of the ירושלמי container to counterbalance the 1/24th of an אצבע ירושלמי that we ignored in calculating the height of the container

ii) We'll show that this results in increasing the size of the side of the container from 8 sixths of an אצבע צפורי plus 2/36 of an אצבע צפורי to 9 sixths of an אצבע צפורי

iii) We'll then explain that the 9 sixths need to be increased to 12 sixths אצבע צפורי – the same as two full אצבעות צפורי – because ירושלמי deals with a cylinder instead of a square

iv) And this is why ירושלמי says the size of a container that's רביעית is 2 by 2

b) Second הקדמה

i) The volume of a container that has a square base is equal to the area of its base times its height

ii) The volume of a cylinder is equal to the area of the circle that is its cross-section times its height

c) Part 1

i) We've calculated that converting the size of a side of the container from מדברי to צפורי yields 50/36 אצבעות צפורי

ii) In order to counterbalance the missing 1/45 of the height of the רביעית we add to 4/36 or 1/9 of an אצבע צפורי to the size of the side to yield 54/36 of an אצבע צפורי which is the same as 9 sixths אצבע צפורי

iii) Note that the 4/36 that are added to 50/36 to yield a total to of 54/36 increase the size of the side of the container by 1/13.5 of the total size of 54/36 since 54 divided by 4 is 13.5

iv) מהרש"א refers to this expansion as "1/13 or 1/14"

d) Part 2

i) קשיא

(1) Why do we counterbalance a 1/45 shortfall in height with a larger 1/13 or 1/14 expansion in the size of its height

ii) תירוץ

(1) ירושלמי and the פייטן weren't מדייק on these small amounts

(2) Especially since it's a חומרא to require a greater שיעור for a רביעית

e) Part 3 - קשיא

i) We've explained why ירושלמי would require 9 sixths or 54/36 instead of the 50/36 that we've calculated from converting מדברי to צפורי

ii) But 9 sixths is still less than the two אצבעות or 12 sixths that ירושלמי mentions

f) Part 4 – תירוץ

i) ירושלמי and פייטן deal with a cylinder instead of a container with a square base

ii) The area of a cylinder whose cross section is a circle with a diameter of X is equal to ¾ of the area of a square that has a side of X

iii) It follows that the cylinder in our case needs to have a diameter of 4/3 times 9 sixths or 12 sixths in order to have the same area as a square whose side is 9 sixths

10) Second תירוץ for the שיטות of ירושלמי and the פייטן

a) Part 1

i) In fact ירושלמי deals only with מדת מדברי the same as our גמרא

b) Part 2

i) While our גמרא deals with a container whose base is a square with a side of two אצבעות

ii) ירושלמי deals with a cylinder whose cross-section is a circle whose diameter is the diagonal of a square whose side is 2 אצבעות מדברי

iii) The area of this circle is equal to 3/2 of the area of the square so that the excess area of the circle over the square is equal to 1/3 of the area of the circle

c) Part 3

i) Although ירושלמי and פייטן say the height of the container is one אצבע מדברי minus 1/6 אצבע מדברי – or 1and 5/6 אצבע מדברי or 1.833 – they actually mean 1 אצבע מדברי minus 1/5 אצבע מדברי or 1.8

d) Part 4

i) By stating that the רביעית is one 1.8 אצבעות מדברי high – rather than the 2.7 אצבעות מדברי mentioned by בבלי – ירושלמי and the פייטן decrease the height by 0.9 or one-third of 2.7

ii) And

(1) By stating that the רביעית is a cylinder that has a cross area 1/3 greater than the area of square mentioned by בבלי

(2) ירושלמי and the פייטן counterbalance the reduction in volume that was brought about by the decrease in height

11) מהרש"א

a) קשיא

i) The 1/3 that's deducted from height is from 2.7 to 1.8

ii) while the one third increase in width is from 2 to 3

b) תירוץ

i) לא דק

c) קשיא

i) this change is a change לקולא so it's a דוחק to say לא דק

12) רש"ש

a) קשיא on the קשיא of מהרש"א

i) The difference pointed out by מהרש"א doesn't affect the חשבון of the תירוץ of תוספות

13) המשך of תוספות on its second תירוץ as explained by מהרש"א

a) הקדמה

i) We've established that

(1) the actual words in ירושלמי are 1+1/2+1/3 = 1 plus 5/6

(2) and the actual words of the פייטן are 2 minus 1/6

ii) both amounts are the same and are equal to 1.833

b) קשיא

i) We've established for the second תירוץ that both ירושלמי and the פייטן both actually mean 1 plus 4/5 or 1.8

ii) Why didn't ירושלמי use its מהלך of adding fractions and say more בדיוק that the height of a רביעית is 1+1/2+1/5+1/2 of 1/5 which is equal to 1.8

iii) And why didn't פייטן use his מהלך of subtracting a fraction and say 2 minus 1/5 which is also equal to 1.8

c) תירוץ

i) ירושלמי wasn't מדייק because to express 1.8 in fractions that have a numerator of one

(1) requires four terms one of which is half of a larger fraction: 1+1/2+1/5+1/2 of 1/5

(2) instead of the three terms – 1+1/2+1/3 – none of which is a part of another fraction – that ירושלמי uses to express 1 and 5 sixths

d) קשיא to the פייטן

i) To say בדיוק that the שיעור is ב' אצבעות חסר חומש can be expressed as easily as saying that the שיעור is ב' אצבעות חסר שתות

ii) תירוץ

(1) Once ירושלמי gives a result based on a non-מדויק formulation

(2) the פייטן follows to yield the same result

דף קט:

תד"ה אמה על אמה

]דף קט עמוד ב] בד"ה אמה על כו' כדאמרינן בעירובין מקומו כו' עכ"ל כצ"ל ומשמע ליה ההיא דעירובין אמה עם בגדיו שהולך בו האדם דלאו בערטילאי איירי וק"ל:

תד"ה ד' כוסות

בד"ה ד' כוסות כו' מפני שממעיטות דברי ר' יודא כו' עכ"ל וה"ה דה"מ למתני ר' יודא אומר מפני שמגרעו דהא מהאי טעמא קסבר דאין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל וק"ל:

1) משנה א' במסכת תרומות
   - א) ר' יהודה
     - i) תורמין יין שאינו מבושל על המבושל
     - ii) ולא מן המבושל על שאינו מבושל
2) מהרש"א
   - א) היינו טעמא דר' יהודה דבישול מגרעו
   - ב) וליכא למימר דהיינו טעמא ד' יהודה דבישול ממעיטו דהרי עכשיו מדובר כשתורמין מה שנשאר לאחר בישול ולאחר המעטה שנעשה על ידי בישול
3) משנה ב' במסכת תרומות אליבא דר' יוחנן
   - א) ר' יהודה
     - i) אין מבשלין יין של תרומה מפני **שממעטו**
4) מהרש"א
   - א) הכא יתכן למיתני מפני **שממעטו** מפני דיימעט מכח בישול דלעתיד
   - ב) ברם הוה מצי נמי למיתני מפני **שמגרעו**

דף קיג.

תד"ה עשה שבתך חול

]דף קיג עמוד א] תוס' ד"ה עשה שבתך כו' אם פוחת פוחתין כו' עכ"ל עיקר הקושיא מהא דאם מוסיף מוסיפין לו ולא ניחא להו לאוקמא להוסיף בההוא דבר מועט דאמרינן לעיל דתנא דבי אליהו דמשמע דכל כמה דמוסיף מוסיפין לו וק"ל:

תד"ה דמשייר מקידושא

בד"ה דמשייר מקידושא כו' שמונע שתייתו בשביל הבדלה כו' קידוש לילה קודם כו' עכ"ל משמע להו דקידוש דהוי דאורייתא ודאי קודם להבדלה דה"ק דמשייר מקידושא דמה שמשייר אחר שעשה קידוש מניחו להבדלה ואינו שותה בסעודתו בשביל כיבוד יום ואהא קשיא להו שפיר מדאיצטריך לעיל למימר דקידוש לילה קודם לכיבוד יום משמע אבל הבדלה אינה קודמת לכיבוד יום דהיינו שתייתו בסעודה דאי הבדלה קודמת לכיבוד יום לא הוה אצטריך ליה למתני דקידוש לילה קודם לכיבוד יום דכ"ש הוא מהבדלה ואהא תירצו דהא דאצטריך לעיל למתני דקידוש לילה קודם לכיבוד יום ההוא כיבוד יום היינו קידוש יום וההוא דקידוש יום ודאי קודם להבדלה אבל כיבוד היום ממש דהיינו שתייתו בסעודה לא אצטריך ליה למתני התם דאפילו הבדלה קודמת לאותו כיבוד יום כדקאמר הכא דמשייר מקידושא לאבדלתא שמונע שתייתו בסעודתו אחר שקידש ומניח מותרו להבדלה כך נראה לי בפשיטות לפרש דבריהם ולפי זה אפי' קידוש היום קודם להבדלה לפי דרכם אבל הטור אורח חיים סי' רצ"ג לא הבין השמועה כך שכתב שם אהא דאמרי' הכא דמשייר מקידושא להבדלה הלכך מאן דאית ליה חד כסא ולית ליה שיעור קידוש והבדלה שבק ליה לאבדלתא וקידושא מקדש אריפתא דכי כו' עכ"ל ע"ש והוא מפרש דמשייר אותו כוס אחד ואינו עושה בו קידוש ומניחו להבדלה ולפי דבריו אפילו הבדלה קודמת אפילו לקידוש לילה הגם שאינני כדאי להכריע בזה מ"מ נ"ל לדקדק על דברי הטור דמ"ש דלכך הבדלה קודמת לקידוש דקידושא מצי לקדש אריפתא אבל הבדלה אחמרא תקינו זה אינו דאדרבה קידוש אסמכוה אקרא דבעי לקידושא איין כדאמרי' זכרהו על היין ואף לפי' רשב"ם דלעיל דמצי לקדש אפת היינו דוקא במקום שאין יין וה"נ מצי להבדיל בתפלה דעיקר הבדלה בתפלה נתקן כדלעיל ועוד קשה דבפרק ב"מ דקאמר תלמודא דנר חנוכה עדיף מקידושא משום דפרסומי ניסא עדיף אמאי לא קאמר טעמא משום דמצי לקדש אריפתא כמ"ש הטור גם מ"ש הטור בענין זה שם נר חנוכה קודם להבדלה משום דאפשר לאבדולי בתפלה עכ"ל אמאי לא ניחא ליה בהבדלה מההוא טעמא גופיה דקאמר תלמודא דנר חנוכה עדיף מקידוש משום דפרסומי ניסא הוא ודו"ק:

1) גמרא בדף קה.
   - א) קידוש לילה קודם לכבוד היום
2) רשב"ם בדף קה:
   - א) כיבוד היום משמעו יין ששותין ביום בסעודת שבת
   - ב) ואשמועינן אשר קידוש לילה קודם לסעודת שבת
3) גמרא דידן
   - א) מי שמשייר מקידושא לאבדלתא הרי הוא מנוחלי עולם הבא
4) תוספות כמבואר במהרש"א
   - א) קשיא
     - i) היתכן אשר הבדלה דרבנן קודם לקידוש לילה דאורייתא
   - ב) תירוץ

i) מדובר במי שיש לו יין ביותר ממה שצריך לקידוש לילה

ii) ומשבחים מי שמשתמש באותו מותר להבדלה ולא לסעודת בשבת

iii) ואשמועינן דהבדלה דרבנן קודם לסעודת שבת דרבנן

ג) קשיא

i) כיון דגמרא בדף קה: צריכה לאשמועינן אשר קידוש לילה דאורייתא קודם לסעודת בשבת

ii) מוכח דסעודת שבת הגם דהוא מדרבנן מ"מ יש לו איזו מעלה וכמעט שהוא דומה לקידוש לילה שהוא מדאורייתא

iii) ועל כרחך אשר סעודת שבת דיש לו אותו מעלה קודם להבדלה דהוה נמי דרבנן ואין לו אותו מעלה

iv) ולא יתכן אשר גמרא דידן קמ"ל אשר הבדלה קודם לסעודת שבת

ד) תירוץ

i) חלק א'

(1) כבוד היום משמעו קידוש היום ואין משמעו סעודת שבת

ii) חלק ב'

(1) בדף קה: אשמועינן אשר קידוש לילה דאורייתא קודם לקידוש היום דרבנן הגם דלקידוש יום יש לו איזה מעלה

(2) ופשיטא דקידוש היום דרבנן ויש לו מעלה קודם להבדלה דרבנן דאין לו מעלה וקודם נמי לסעודת שבת דגם כן אין לו מעלה

iii) חלק ג'

(1) גמרא דידן אשמועינן אשר

(א) לא זו בלבד דפשיטא אשר קידוש לילה דאורייתא קודם לסעודת שבת דרבנן ואין לו מעלה

(ב) אלא אף זו אשר הבדלה דרבנן נמי קודם לסעודת שבת דרבנן ואין לו מעלה

5) מהרש"א

א) טור פליג על שיטת תוספות

i) חלק א'

(1) טור מפרש "אשרי מי שמשייר" בגמרא דידן כפשוטו

(א) דמדובר במי שאין לו יין דמספיק לקידוש ולהבדלה

(ב) ומשבחים מי שמשתמש ביין להבדלה ולא לקידוש לילה משום דשרי לקדש על הפת ואסור להבדיל על הפת

(2) נמצא אשר גמרא דידן לא משתעי כלל בסעודת שבת

ii) חלק ב'

(1) רשב"ם צודק

(א) אשר בדף קה: כיבוד היום משמעו סעודת שבת דרבנן כפשוטו

(ב) ואיצטריך לגמרא שם לאשמועינן דהגם דסעודת שבת יש לו איזו מעלה מ"מ קידוש לילה דאורייתא קודם לסעודת שבת

iii) חלק ג'

(1) ומובן דסעודת שבת דרבנן ויש לו איזו מעלה קודם להבדלה דרבנן דאין לו מעלה

ב) ב' קשיות על הטור

i) קשיא א'

(1) בקידוש איתא לאסמכתא דצריך יין ואף לרשב"ם דמתיר לקדש על פת היינו דוקא בדליכא יין

(2) משא"כ בהבדלה דהבדלה בתפלה עיקר

ii) קשיא ב'

(1) איתא בגמרא דנר חנוכה עדיף מיין לקידוש ומנמקין טעמא דפרסומי ניסא עדיף

(2) ולסברת טור הוי להו למימר טעמא דקידוש מצי מיעבד אפת

ג) דרך אגב תדע

i) דאיתא עוד בטור דנר חנוכה קודם להבדלה משום דאפשר לאבדולי בתפלה

ii) וקשה לטור

(1) דאמאי לא מסתמיך על אותו סברא דגמרא דמחמתי' נר חנוכה קודם לקידוש

(2) דפרסומי ניסא עדיף

דף קיג:

תד"ה ואין לו בנים

]דף קיג עמוד ב] בד"ה ואין לו בנים כו' ומי שאין לו תפילין כו' וציצית בבגדו מיירי בשיש לו כו' עכ"ל לכאורה בציצית הוכרחו לכל זה דאם אין לובש בגד בת ד' כנפות אינו חייב לעשות ציצית אבל תפילין דחובת הגוף נינהו דודאי חייב לקנות לו תפילין ולקיים מצות תפילין ויש ליישב קצת משום ההיא דתפילין צריכין גוף נקי כו' כמ"ש בסוף דבריהם הוצרכו לזה ודו"ק:

תד"ה ג' חייהון וכו'

בד"ה ג' חייהן כו' דהכא לא מיירי אלא בהנך דהוו תולדות כו' דדמי להנך ג' הקדוש ברוך הוא אוהבן כו' עכ"ל ק"ק לדבריהם מאי תולדות אדם שייך במי שאינו משתכר טפי מהנהו דהתם ודו"ק:

דף קיד.

תד"ה צריך לנהוג

]דף קיד עמוד א] תוס' בד"ה צריך לנהוג כו' דבלמד ממנו כו' אלא ב' דברים כו' עכ"ל ר"ל דבלא למד ממנו כי הכא א"צ לעשותו רבו ואלופו אלא שצריך לנהוג בו כבוד וק"ל:

תד"ה עד שמגיע

בד"ה עד שמגיע כו' ומדקרי למרור פרפרת הפת רמז במשנה כו' עכ"ל ר"ל מדנקט ליה למרור בהאי לישנא ומהא דקתני במתני' הביאו לפניו מצה וחזרת כו' אינו רמוז כ"כ דאימא איזה שירצה יקדים אלא דא"א לומר שני שמות כא' וק"ל:

1) משנה כמבואר ברשב"ם
   - א) מטבל וכו' עד שמגיע לפרפרת הפת
   - ב) הביאו לפניו מצה וחזרת
2) תוספות
   - א) פרפרת קרי המרור שאוכל אחר המצה
   - ב) וקרי לי' פרפרת הפת לרמז דאוכל מצה קודם למרור
3) מהרש"א
   - א) קשיא
     - i) למה צריכין לרמז זה
     - ii) הרי במשנה תנן להדיא הביאו לפניו מצה וחזרת וכו' ומזה מובן אשר מצה קודם למרור
   - ב) תירוץ
     - i) מלשון מצה וחזרת לחודי' יכול להיות דשוים הם ודלא הוזכר מצה קודם רק משום דלא מצי להזכיר מצה ומרור ביחד

תד"ה הביאו לפניו מצה

בד"ה הביאו לפניו מצה לפי שעקרו השלחן כו' ומיד כשעוקרין מחזירין כו' עכ"ל הוצרכו לזה לפי פירוש ר"ח דהביאו לפניו דרישא היינו הבאת השלחן ומסתמא המצה עליו אלא לפי שעקרו אותו כדי שישאלו כדלקמן ומיד כשעוקרין ומחזירין כו' ר"ל ולא מניחין אותו שם עקור עד אחר גאל ישראל שהרי צ"ל בהגדה מצה זו כו' וק"ל:

1) משנה
   - א) הבאה ראשונה
     - i) הביאו לפניו מטבל וכו'
   - ב) הבאה שני'
     - i) הביאו לפניו מצה
2) רבינו חננאל
   - א) "הביאו לפניו" משמעו הבאת שלחן
3) תוספות כמבואר במהרש"א
   - א) קשיא לרבינו חננאל
     - i) לכאורה משמע דתרי שלחנות היו אשר הביאו לפניו שלחן א' ולאח"כ הביא לפני שלחן ב'
     - ii) ותיקשי דמסתמא עוד בהבאת שלחן א' כבר היתה מצה מונחת על השלחן ולמה קתני אשר בשלחן ב' הביאו גם כן מצה
   - ב) תירוץ כמבואר במהרש"א
     - i) לא הביאו אלא שלחן אחד אשר לאחר הבאה ראשונה עקרו אותו בעוד מצה מונחת עליו כדי שישאלו התינוקות
     - ii) "ומיד כשעוקרין אותו מחזירין אותו לפניו" בעוד מצה מונחת עליו מעיקרא
4) מהרש"א
   - א) שאלה
     - i) למה מדגיש תוספות אשר "**מיד** כשעוקרין אותו מחזירין אותו לפניו"
   - ב) תשובה
     - i) למילף דלא מניחין אותו עקור עד הסעודה לאחר גאל ישראל
     - ii) מפני דעוד בהגדה צריך לומר "מצה זו וכו'"

תד"ה אע"פ שאין חרוסת מצוה

בד"ה אף על פי שאין חרוסת מצוה וא"ת אמאי לא אתי חרוסת דרשות כו' עכ"ל ה"ה דה"מ להקשות כן אפילו לר"א בר צדוק דאמר מצוה בחרוסת דודאי אינו אלא מצוה דרבנן ואתי דרבנן ומבטל מרור דאורייתא דר"א בר צדוק בזמן הבית היה ואפילו במרור בזמן הזה דהוה נמי מרור דרבנן כדלקמן מ"מ לר"י דחלוקין חביריו על הלל וס"ל דאורייתא מבטל דאורייתא וה"ה דרבנן מבטל דרבנן כדלקמן וק"ל:

1) הקדמה א'

א) בזמן הבית הי' מרור דאורייתא אבל בזמן הזה אין מרור אלא דרבנן

2) הקדמה ב'

א) מי שאוכל דבר רשות בבת אחת עם דבר מצוה אז רשות מבטל מצוה ולא יצא ידי חובת מצוה

ב) לכולי עלמא אף דרבנן מבטל דאורייתא

ג) הלל סבירא לי' דאין דאורייתא מבטל דאורייתא ואין דרבנן מבטל דרבנן

ד) חביריו של הלל ס"ל אליבא דר' יוחנן אשר דאורייתא מבטל דאורייתא ומסתבר דס"ל נמי אשר דרבנן מבטל דרבנן

3) משנה

א) חרוסת נאכל ביחד עם מרור הגם דחרוסת אינו מצוה

ב) ר"א בן ר' צדוק אית לי' דחרוסת מצוה

4) תוספות מבוסס על גמרא בדף קטו.

א) קשיא

i) לתנא קמא דאית לי' אשר חרוסת רשות ואינה מצוה למה לא מבטל רשות דחרוסת למצוה דמרור

5) מהרש"א

א) קשיא

i) ר"א בר' צדוק חי בזמן הבית בעוד דמרור הי' דאורייתא

ii) ולכן אף לר' אלעזר ב"ר צדוק תיקשי

(1) דהגם דאית לי' אשר חרוסת מצוה מ"מ פשוט דאינו אלא מצוה דרבנן

(2) וקבענו דלכולי עלמא דרבנן מבטל דאורייתא

ב) ועוד תדע

i) דבזמן הזה דמרור אינו אלא דרבנן ולהלל אין דרבנן מבטל דרבנן

ii) אין הכי נמי

(1) אשר להלל מובן דלית להקשות אשר חרוסת דמצוה דרבנן היא (אליבא דר' אלעזר בר' צדוק) תבטל מצוה דרבנן

(2) דהרי הלל אית לי' דאין דרבנן מבטל דרבנן

iii) מ"מ לחביריו דהלל מצינו להקשות ככה דהרי סבירא להו אשר דרבנן מבטל דרבנן

דף קיד:

תד"ה זאת אומרת ותד"ה אמר רב הונא

דף קיד עמוד ב] בד"ה זאת אומרת כו' ר"ל סבר דמתני' סתמא קתני ומיירי כו' עכ"ל הוצרכו לכל זה משום דמשמע להו דלר"ל נמי בעי ב' טיבולין משום היכרא דאל"כ תקשי ליה ל"ל תרי טיבולי כלל ליעבד ההוא חד טיבול שאחר המצות וליכוון ועיין במרדכי:

בד"ה אמר רב הונא כו' רב הונא סבר כר"ל כו' ואפי' אית ליה שאר ירקות כו' עכ"ל כצ"ל דהיינו שאין לו לטרוח אחר שאר ירקות כמ"ש לעיל לר"ל דע"כ ס"ל לרב הונא כר"ל דאל"כ היאך יברך בטיבול שני כיון שכבר יצא בטיבול ראשון ה"ל ברכה לבטלה כמ"ש לקמן ודו"ק:

1) משנה
   - א) מטבלין בחזרת (כלומר דאוכל מרור או שאר ירקות) לאחר כוס ראשון
   - ב) לאחר כוס שני אוכל מצה ומטבל במרור
2) גמרא כמבואר בתוספות
   - א) חלק א'
     - i) ריש לקיש אית לי' אשר משנה כיוונה למימר
       - (1) דלטיבול ראשון לא איצטריך המברך לחזור אחר שאר ירקות דאינן מרור אף באופן דמצי להביא שאר ירקות
       - (2) ושרי לי' להשתמש במרור לב' טיבולין
     - ii) ריש לקיש אית לי' נמי דזמנו של מרור לצאת ידי חובת מרור היינו לאחר אכילת מצה בטיבול שני
   - ב) חלק ב'
     - i) אליבא דריש לקיש מוכרח דמשנה אית לה דמצות צריכות כוונה
     - ii) דאי לאו הכי
       - (1) הי' יוצא אדם ידי חובת מרור בטיבול ראשון לפני זמנו
       - (2) והי' לה למשנה למיתני דצריך אדם לחזר אחר שאר ירקות בטיבול ראשון כדי שלא יצא חובת מרור בטיבול ראשון לפני זמנו
3) מהרש"א
   - א) קשיא
     - i) אמאי לא נקטי תוספות
       - (1) דהיינו טעמא דלריש לקיש מוכרח דמשנה סבירא דמצות צריכות כוונה
       - (2) דאי לאו הכי לא היתה משנה קובע אלא חד טיבול בזמנו לאחר כוס שני
   - ב) תירוץ
     - i) תוספות סבירא להו דיכול להיות

(1) דלעולם מצוות אין צריכות כוונה

(2) ואעפ"כ לא קבעה משנה שלא לעשות אלא טיבול אחד בזמנו משום דאיצטריך ב' טיבולי משום היכירא שישאלו התינוקות

ii) ולכן איצטריך ריש לקיש להביא סייעתא להא דמצות צריכות כוונה מהא דלא קתני שיחזור אחר שאר ירקות לטיבול ראשון

4) המשך דגמרא כמבואר בתוספות ומהרש"א בד"ה אמר רב הונא

א) רב הונא

i) בטיבול ראשון מברך בורא פרי האדמה ובטיבול שני מברך על אכילת מרור

5) תוספות

א) רב הונא כריש לקיש סבירא לי' אשר מצוות צריכות כוונה ולא איצטריך המברך לחזור אחר שאר ירקות בטיבול ראשון

6) מהרש"א

א) קשיא

i) דלמא רב הונא ס"ל אשר מצוות אין צריכות כוונה ואכן צריך לחזר אחר שאר ירקות בטיבול ראשון

ב) תירוץ

i) אם כן

(1) באופן דליכא שאר ירקות ועל כרחו משתמש במרור בטיבול א' ויוצא ידי חובתו באותו טיבול

(2) תהא לבטלה ברכת מרור דמברך על טיבול שני

ii) עיין דף קטו. בתוספות ד"ה מתקיף לה לסברא כעין זה

תד"ה אכלן דמאי

בד"ה אכלן דמאי כו' וטעמ' דהחמירו בודאי דרבנן דטבל דאורייתא מפיק כו' עכ"ל דאי בטבל מדאורייתא הוה יצא מדאורייתא ידי מצה לא הוו מחמירו ביה אפילו בודאי דרבנן טפי מבדמאי וק"ל:

1) תוספות כמבואר במהרש"א

א) עיין בדף לה: לדרשה דממנו נפקא דלא יוצא אדם ידי חובת מצה בודאי טבל דאורייתא

ב) והחמירו חכמים ותיקנו דאינו יוצא ידי חובת מצה אף בודאי טבל דרבנן

ג) ברם לא החמירו בדמאי דהוה ספק טבל

2) מהרש"א

א) אי לאו הך לימוד בדף לה: דמדאורייתא אין יוצאין בודאי טבל דאורייתא

ב) לא היו מחמירין חכמים לגבי ודאי טבל דרבנן

ג) כעין דלא החמירו בדמאי דהוה ספק טבל

תד"ה ב' מיני בשר

בד"ה ב' מיני בשר כו' לכך נראה דתרווייהו מבשלין כו' עכ"ל לכאורה תרוייהו צולין הל"ל לבן תימא ואפשר דאין לחוש לצלותן כיון דאינן באין חובה אלא לזכר בעלמא ולשון תבשילין הכי משמע להו דלא בעי לצלותן וק"ל:

1) הקדמה א'
   - א) קרבן פסח נאכל צלי
2) הקדמה ב'
   - א) בן תימא אית לי' דאף קרבן חגיגה נאכל צלי והלכה כמותו
3) ברייתא
   - א) מצוה להביא לפניו ... שני מיני תבשילין
4) רבינו חננאל
   - א) הני תרי תבשילין האחד צלי זכר לקרבן פסח שהי' צלי ואידך מבושל זכר לקרבן חגיגה שלא הי' צלי
   - ב) ומובן מדבריו דאית לי' אשר תבשיל יכול להיות זכר לקרבן דוקא אלו אוכלין לתבשיל באותו אופן דהיו אוכלין לקרבן
5) תוספות
   - א) ב' קושיות לרבינו חננאל כמבואר במהרש"א
     - i) קשיא א'
       - (1) קבענו דהלכה כבן תימא אשר חגיגה נמי לא הי' נאכל אלא צלי
       - (2) ולכן
         - (א) לרבינו חננאל דאית לי' אשר תבשיל יכול להיות זכר לקרבן דוקא אלו אוכלין לתבשיל באותו אופן דהיו אוכלין לקרבן
         - (ב) הוה לי' למימר אשר הני ב' תבשילין תרוייהו אין נאכלין אלא צלי
     - ii) קשיא ב'
       - (1) כיון דברייתא קוראת לכל אחד "תבשיל"
       - (2) מוכרח שלא כרבינו חננאל ואשר תבשיל יכול להיות זכר לקרבן אף אלו אינו נאכל באופן דאכלו לקרבן
   - ב) מסקנת תוספות
     - i) לא צריך לצלות אפילו חד מן הני תבשילין

דף קטו.

תד"ה מתקיף לה

]דף קטו עמוד א] בד"ה מתקיף לה כו' והתם לא מייתי מאכלו כו' לא בעינן כוונה כולי האי כמו בתפלה ותקיעה כו' עכ"ל צ"ע לחלק התם בהכי דהא רבא מייתי התם מכפאו ואכל מצה אתקיעה ועיין שם בתוספות תירוץ אחר בזה וק"ל:

1) תוספות
   - א) למאן דאמר אשר מצוות אין צריכות כוונה יוצאין ידי חובת מרור אף באוכל בלא כוונה
2) גמרא במסכת ראש השנה דף כח.
   - א) מימרא דאבוה דשמואל
     - i) כפאו ואכל מצה יצא דאבוה דשמואל ס"ל דמצות אין צריכות כוונה
   - ב) רבא
     - i) לאבוה דשמואל התוקע לשיר יצא
3) תוספות
   - א) קשיא
     - i) אמאי לא מפיק רבא דהתוקע לשיר יצא מהא דקבענו דלמ"ד דמצות אין צריכות כוונה יוצא אדם ידי חובת מרור אף באוכל בלא כוונה
   - ב) תירוץ
     - i) מטעם דאין מעניינו לית למייתי סייעתא מן דין אכילה לדין תקיעה
4) מהרש"א
   - א) קשיא
     - i) א"כ האיך מייתי רבא סייעתא לתקיעה מן כפאו ואכל מצה

תד"ה והדר אכיל חסא ובא"ד למה

תד"ה והדר אכיל חסא ובא"ד למה בד"ה והדר אכל חסא כו' דהגדה הוה הפסק כו' ולא מפטר בברכה של טיבול ראשון כו' עכ"ל היינו בברכת בורא פה"א שהוא ברכת הנהנה ה"ל הגדה הפסק אבל בברכת מרור לא הוה הפסק כמ"ש התוספות לעיל לרב חסדא מ"ד אשופר כו' וק"ל:

בא"ד למה שאר ירקות באין תחלה כו' ולא שייך כאן חבילות אלא בתרי כו' עכ"ל שכתב שם הטעם שאין לומר ב' ברכות כאחד כו' דהיינו דאין עושין מצות חבילות ועל זה קאמרי דהכא שייכי ב' ברכות כא' כיון דאינה אלא מצוה א' ואינה דומה לקידוש ולבהמ"ז כדלעיל וק"ל:

1) גמרא

א) אמר רב חסדא מעיקרא [בטיבול ראשון] מברך עלי' בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור

ב) ולבסוף [בטיבול שני] אכיל אכילת חסא בלא ברכה

2) תוספות כמבואר במהרש"א

א) הגדה והלל לא חשיבי הפסק לגבי ברכת "על אכילת מרור" שהיא ברכת המצוה ולכן לא איצטריך עוד ברכת "על אכילת מרור" בטיבול שני

ב) ואף על גב דהלל והגדה חשיבי הפסק לגבי ברכת "בורא פרי האדמה" שהיא ברכת הנהנין מכל מקום לא מברך לברכה זו בטיבול שני משום דברכת המוציא פוטרתו

3) המשך תוספות כמבואר במהרש"א

א) ברייתא בדף קב:

i) מי שצריך לברך ברכת המזון ולעשות קידוש לא יצא ידי חובתו בכוס אחד

ii) לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות

ב) קשיא

i) לרב חסדא תיקשי הא דמברכין על טיבול ראשון בורא פרי האדמה וגם ברכת מרור

ג) תירוץ

i) הני ב' ברכות חשיבי כאלו מברך אותן על מצוה אחת

תד"ה אתי מרור ותד"ה אלא אמר רב אשי

בד"ה אתי מרור כו' וכ"ש דאי לא הוה מרור אפילו מדרבנן דמבטל לה מצה כדמשמע כו' עכ"ל דאז הוה מרור רשות ומבטל למצה דמצוה וק"ל:

בד"ה אלא אמר רב אשי כו' ונקטי רבנן אפילו משום הלל כו' עכ"ל דלדידהו כיון דאית להו בעלמא דמבטלות ושאני הכא דגלי קרא דשרי נמי ע"י כריכה כמ"ש התוספות לבסוף א"כ לא הל"ל אפילו זה בפני עצמו כו' דאדרבה דזה בפני עצמו כו' עדיף להו אלא לפי סברת הלל דבעלמא אין מבטלין ואין חילוק בין כרך ובין לא כרך והכי גלי קרא דכריכה עדיפא קאמרי רבנן שפיר אפילו זה בפני עצמו כו' אך לא ידענא מי הכריח לומר להלל דלא גלי קרא אלא לכתחלה יש לכרוך אימא דאף לעיכובא קאמר קרא ועיין בזה במרדכי וק"ל:

1) הקדמה א'
   - א) בזמן הבית הי' מרור דאורייתא אבל בזמן הזה אין מרור אלא דרבנן
2) הקדמה ב'
   - א) לכולי עלמא מצוה דרבנן מבטל מצוה דאורייתא וכל שכן דרשות מבטל דאורייתא ודרבנן
   - ב) נבאר להלן פלוגתא באלו דאורייתא מבטל דאורייתא
   - ג) מסתבר דמאן דאית לי' אשר דאורייתא מבטל דאורייתא אית לי' נמי אשר דרבנן מבטל דרבנן
3) גמרא כמבואר בתוספות ומהרש"א
   - א) רב הלל אומר
     - i) לא לכרוך מצה ומרור דמצות מבטלות זו את זו
     - ii) ולכן מרור דרבנן בזמן הזה אם כורכה במצה מבטל מצה דאורייתא
4) תוספות כמבואר במהרש"א ד"ה אתי מרור
   - א) לפי הקדמות דלעיל
   - ב) אלו לא הי' מרור אלא רשות כל שכן דהוה מבטל מצה
5) המשך דגמרא
   - א) הלל אית לי' דאין דאורייתא מבטל דאורייתא
   - ב) דהרי בזמן הבית הי' כורך מצה ומרור בבת אחת משום דכתיב "על מצות ומרורים יאכלוהו"
6) ברייתא
   - א) חביריו של הלל:
     - i) "יכול יהא כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן"
     - ii) "תלמוד לומר על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו"
7) גמרא כמבואר בתוספות
   - א) חביריו של הלל אית להו דאם רצה כורך ואם לא רצה לא כורך
   - ב) באשר הלל אית לי' דעדיף לכרוך

8) תוספות

א) קשיא א'

i) מהיכא תיתי להו דהלל אית לי' בעלמא דלא אתי דאורייתא ומבטל דאורייתא

ii) דלמא

(1) שאני הכא דכתיב "על מצות ומרורים יאכלוהו"

(2) מה שאין כן בעלמא דליתי' לקרא אמנם אית לי' דאתי דאורייתא ומבטל דאורייתא

ב) תירוץ

i) הלל אית לי' דעדיף לכרוך מצה ומרור ולאכלם בבת אחת

ii) ומובן

(1) אשר בעלמא אף על גב דליכא "יאכלוהו" אין מצוות מבטלות זו את זו

(2) ולכן אוקמי' הלל לקרא למילף דלגבי מצה עדיף לכרוך

ג) קשיא ב'

i) אמאי מסקי בגמרא דרבנן אית להו דאתי דאורייתא ומבטל דאורייתא

ii) הרי קבענו אשר רבנן מודי דיוצא גם כן על ידי כריכה

ד) תירוץ

i) רבנן אית להו דבעלמא אתי דאורייתא ומבטל דאורייתא אפילו בדיעבד ולכן אוקמינהו לקרא למילף דמיהת לענין מצה שרי לי' לכרוך ולא אתי דאורייתא ומבטל דאורייתא

ה) קשיא ב' כמבואר במהרש"א

i) אם כן אמאי קאמרי רבנן "אפילו" זה בפני עצמו וזה בפני עצמו

ii) הרי

(1) קבענו דרבותי' דקרא לרבנן היינו למילף דלגבי מצה מיהת שרי לי' לכרוך ולא אתי דאורייתא ומבטל דאורייתא

(2) והוה להו למימר דאוכלן "אפילו" בכריכה

ו) תירוץ

i) נקטי רבנן "אפילו" משום הלל

ii) כלומר דרבנן אמרי

(1) אשר לא כהלל דאית לי' דעדיף לכרוך ושלא לעשות זה בפני עצמו וזה בפני עצמו

(2) דבקושטא אפילו לכתחלה שרי לעשות זה בפני עצמו וזה בפני עצמו

9) מהרש"א

א) קשיא

i) אמאי לא דייק הלל מקרא דאיצטריך כריכה לעיכובא ואין אדם יוצא שלא בכריכה אפילו בדיעבד

תד"ה כל שטיבולו וכל א"ד שבו

בד"ה כל שטיבולו כו' פירוש בקונטרס כו' ה"ל הנך פירות כמו נהמא וצריך כו' עכ"ל אין זה פירש"י ולא פירוש רשב"ם הכא דאיכא לפרושי כדבריהם ור"ל כמו נהמא דגזרו ביה נטילה משום סרך תרומה דשני עושה בו שלישי ואסמכוה אקרא והתקדשתם וק"ל:

בא"ד וכי לא ידע המקשה דאיכא למיחש דלמא נגע כדקאמר רב פפא כו' עכ"ל ר"ל דמקשה הוא ניהו רב פפא דקאמר אי ס"ד לא צריך לשקועיה נט"י ל"ל כו' ודו"ק:

בא"ד ולפסול את גופו כדתנן כו' הא יוצא מהן דם אין נאכלין בידים כו' עכ"ל לא הבנתי ראייתם דהתם לאו משום הא דמשקה הוא אלא שהבשר נעשה מוכשר ע"י הדם כדפרכינן התם הא יצא מהן דם כו' והא אין ב' עושה ג' בחולין ודו"ק:

בא"ד ואמרי' נמי בסדר הסיבה הביאו להם יין כו' דקאמר הסיבו הביאו להם מים כו' עכ"ל כצ"ל ובריתא היא בפ' כיצד מברכין מיהו התוספות כתבו שם טעם אחר לנטילת ידו א' ליין דאינו אלא משום כבוד ברכה ודו"ק:

]דף קטו עמוד ב] בא"ד לפי שנטילה ראשונה לא היתה לשם קדושה ולכך סבר המקשה כו' עכ"ל כצ"ל והוא מסקנת תירוצא אדלעיל דלפי פי' זה דנטילה ראשונה דטיבול לו [לא (דפוס ראשון)] משום קדושה הוא כמו נהמא ניחא דהוה סבר המקשה דהיינו רב פפא דליכא למגזר ביה שמא יגע ודו"ק:

1) הקדמה א'
   - א) שני לא עושה שלישי לחולין
   - ב) שני פוסל לתרומה להיות שלישי
2) הקדמה ב'
   - א) ידים שניות הן
3) הקדמה ג'
   - א) כל הפוסל את התרומה (דהיינו שני) מטמא משקין להיות תחלה (דהיינו ראשון לטומאה)
4) גמרא
   - א) אמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא
     - i) כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים
   - ב) הוה אמינא דרב פפא
     - i) כיון דצריכין נטילת ידים לאכילת מרור מכח מימרא דר' אלעזר אמר ר' אושעיא
     - ii) מוכרח דהאי חסא צריך לשקועי' בחרוסת דחשיב כמשקין ולכן ודאי יגעו ידים במשקין
     - iii) דאי ס"ד לא צריך לשקועי' יכול להיות דלא יגע
     - iv) ומחמת חשש נגיעה גרידא לא הי' טעון נטילת ידים אליבא דר' אלעזר אמר ר' אושעיא
   - ג) מסקנא דגמרא
     - i) יכול להיות דלא צריך לשקועי' בחרוסת
     - ii) ואכן טעון נטילה מחשש דשמא יגע בחרוסת

ד) ולהלן נבאר שקלא וטריא דגמרא

5) תוספות

א) לשון תוספות

i) פירוש בקונטרס

(1) כיון דאיכא משקין וכל הפוסל וכו'

(2) הוי להו הנך פירות כמו נהמא וצריך ליטול כמו נהמא

6) מהרש"א ד"ה כל שטיבולו

א) בדפוסים שלנו לא נמצא לא ברש"י ולא ברשב"ם אשר "הוי להו הנך פירות כמו נהמא וצריך ליטול כמו נהמא"

ב) ברם כיוונו תוספות כדלהלן באמרם לפירוש הקונטרס אשר "הוי להו הנך פירות כמו נהמא וצריך ליטול כמו נהמא"

i) גזרו חכמים נטילת ידים לנהמא של חולין משום סרך תרומה כלומר שיזכרו לנטילת ידים לתרומה וגזירה זו יש לה אסמכתא מקרא דוהתקדשתם דנחית נמי לתרומה שהיא דבר שבקדושה

ii) כמו כן

(1) מחמת חומרא מיוחד למשקין אשר כל הפוסל וכו'

(2) גזרו חכמים נמי נטילה לפירות שטובלין במשקין באופן דאיכא דבר שבקדושה כגון אכילת מרור בליל פסח

ג) רב פפא נקט בהוה אמינא דילי' דמכל מקום אין לגזור נטילת ידים לפירות אלא היכא דודאי יגע בידיו למשקין

7) המשך תוספות

א) קשיא לשיטה של "הקונטרס"

i) אמאי סליק אדעתי' דמקשה [מהרש"א מפרש אשר בתיבת "מקשה" כיוונו תוספות לרב פפא] דאין לגזור לפירות אלא היכא דודאי יגע בידיו למשקין

ii) הרי בנהמא גזרינן אפילו בחולין דודאי לא ייטמאו בידים שהן שניות

8) המשך תוספות – שיטת תוספות גופייהו בהך דכל שטיבולו במשקין צריך נטילת ידים

א) הקדמה

i) טיבול ראשון לא חשיב דבר שבקדושה

ii) טיבול שני איצטריך כדי לצאת ידי חיוב מרור ומיקרי דבר שבקדושה

ב) השתא

i) בהוה אמינא נקט רב פפא אשר

(1) אף לטיבול ראשון דאינו דבר שבקדושה צריכין נטילת ידים ודלכן ליכא לנמק דטעון נטילה מחמת גזירה לפירות בדומה לגזירה דגזרו לנהמא מחמת סרך דבר שבקדושה

(2) ודטעמא דצריך נטילה

(א) אין לו שייכות לפירות

(ב) אלא משום דבנגיעה במשקין נעשה משקין ראשון ומי שאכל למשקין פוסל גופו הגם דלא מיטמא

(ג) ומסתבר אשר טעם פסול גופו לא מסתבר למימרי' אלא היכא דודאי יגע

ii) מה שאין כן במסקנא

(1) סליק אדעתייהו דהאי נטילה עולה גם לטיבול שני דהוה דבר שבקדושה אשר לדידי' שייך למימר דטעמי' משום דפירות יש להן דין נהמא כבשיטת "קונטרס"

(2) וקבענו אשר לנטילה זו גוזרין אף היכא דיכול להיות שלא יגע במשקין

דף קטו:

תד"ה אסוחי

בד"ה אסוחי כו' תימה מה צריך להאי טעמא ת"ל כו' לא היתה לשם קדושה כו' עכ"ל היינו לשיטתם דלעיל מיהו גם בזה נראה ליישב כיון דנקט במלתיה טיבול שני אגב טיבול ראשון הוצרך למימר האי טעמא דאסוחי מסח כו' ודו"ק:

1) גמרא
   - א) איתמר
     - i) נטל ידיו בטיבול ראשון נוטל ידיו בטיבול שני
   - ב) מסקנא דגמרא
     - i) היינו טעמא
     - ii) כיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסוחי אסחי' לדעתי' ונגע
2) תוספות כמבואר במהרש"א
   - א) קשיא
     - i) בדיבור הקודם קבענו דטיבול ראשון לית בי' דבר שבקדושה מה שאין כן טיבול שני אית ב' דבר שבקדושה
     - ii) ואמאי לא מפרשי בפשיטות דהיינו טעמא דטיבול שני צריך נטילה נוספת
   - ב) תירוץ
     - i) כיון דמימרא דגמרא קורא לנטילה לאחר כוס שני "טיבול **שני**"
     - ii) עדיף לה לגמרא למיסמך על תירוץ דמבוסס על היסח הדעת לאחר טיבול כיון דתירוץ זו מצינן לאמרו בין לטיבול ראשון בין לטיבול שני

תד"ה ידי מצה

בד"ה ידי מצה כו' וא"ת כיון שאין במרור זה מצוה מדרבנן כו' עכ"ל קושטא הוא דקאמר דאין בזה המרור אפילו מצוה דרבנן מיהו א"נ דהוה מצוה דרבנן במרור הזה תקשי ליבטיל מרור דרבנן מצה דאורייתא אפילו בזמן הזה לרבא וק"ל:

דף קט"ז.

תד"ה אמר אביי

]דף קטז עמוד א] גמ' אמר אביי הלכך צריך לקהויי וצריך כו' זכר לטיט ת"כ דר"י כו' כצ"ל:

תד"ה מה דרכו של עני

תוס' בד"ה מה דרכו כו' וכן פסק רב אלפס דצריך לבצוע על ב' ככרות ביום טוב כו' והטעם לפי שהיה לחם משנה כו' עכ"ל ומיהו לגבי פסח לא צריך ב' ככרות אלא דסגי בא' שלימה וא' פרוסה ולא צריך מצה ג' כמ"ש התוספות ועיין בזה בראב"ש ודו"ק:

תד"ה תגרי חרך

בד"ה תגרי חרך כו' וכן עשה הר"י בסדרו חרוסת זכר לטיט עכ"ל וזה סותר מה שכתב בסדרו דבעי חרוסת לטבול ראשון דלא שייך בזה זכר לטיט וכ"כ התוס' לעיל וק"ל:

דף קטז:

משנה על בתי אבותינו

]דף קטז עמוד ב] במתני' על בתי אבותינו במצרים שנאמר ואמרתם זבח פסח וגו' מצה זו ע"ש שנגאלו אבותינו ממצרים שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו וגו' מרור ע"ש כו' במצרים שנאמר וימררו את חייהם כו' ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים כו' כצ"ל:

גמרא מאן אמר אגדתא

גמ' מאן אמר אגדתא כו' אמרו רב ששת כו' כצ"ל:

תד"ה חותם בגאולה

תוס' בד"ה חותם בגאולה כו' ופליגא במלתיה רבי טרפון ורבי עקיבא רבי טרפון סבר אינו חותם כו' וקי"ל הלכה כר' עקיבא מחברו כו' עכ"ל כצ"ל ולר' טרפון הא דקאמר ת"ק חותם בגאולה היינו דמסיים בסופה גאל ישראל אבל אינו חותם בברוך ועיין לקמן בפי' רשב"ם וק"ל:

תד"ה ונאמר לפניו

בד"ה ה"ג ונאמר לפניו שירה חדשה וכן ונודה לך שיר חדש על כו' עכ"ל כן היה בנוסחתם וכ"ה במרדכי ע"ש ושירה חדשה על גאולת מצרים אבל בנוסחא שלפנינו אינו אלא ונודה לך שיר חדש על גאולה עתידה כו' וק"ל:

דף קיז.

תד"ה שעומדים ובא"ד ואתי שפיר

]דף קיז עמוד א] בד"ה ה"ג שעומדים כו' דלא יתכן שיהא המזמור ב' פסוקים כו' עכ"ל ובספר תהלים שלפנינו יש מזמור שאין בו רק שני פסוקים הללו את ה' כל גוים וגו' וק"ל:

בא"ד וא"ש דקאמרינן כו' דמתחיל הלל הגדול מכי יעקב בחר לו יה דהוי תחלת המזמור כו' עכ"ל ק"ק דאכתי קרא דכי יעקב בחר וגו' לא הוה תחלת המזמור אלא קרא דלקמיה הללויה כי טוב ה' וגו' וק"ל:

1	שיר המעלות הנה ברכו את ד' כל עבדי ד' העמדים בבית ד' בלילות
2	שאו ידיכם קדש וברכו את ד'
3	יברכך ד' מציון עשה שמים וארץ
4	הללוי' הללו את שם ד' הללו עבדי ד'
5	שעומדים בבית ד' בחצרות בית אלקינו
6	הללוי' כי טוב ד' זמרו לשמו כי נעים
7	כי יעקב בחר לו י' ישראל לסגלתו

1) גמרא

i) הללוי' דאתא לאחר "עומדים בבית ד'" הריהו ריש פירקא

2) תוספות

א) שאלה

i) האם כיוונה גמרא

(1) להללוי' בשורה 4 דכתיב לאחר העמדים בשורה 1

(2) או כיוונה להללוי' בשורה 6 דכתיב לאחר שעומדים בשורה 5

ב) תשובה

i) כיוונה להללוי' בשורה 6 דכתיב תיכף לאחר שעמדים בשורה 5

ii) לא יתכן דכיוונה להללוי' בשורה 4 דא"כ ביותר הוה להו למידק דמדובר בהללוי' דכתיב תיכף לאחר "יברכך ד' מציון" בשורה 3

ג) שאלה

i) האם יכול להיות אשר הללוי' בשורה 4 אף היא ריש פירקא הויא

ד) תשובה

i) לא יתכן

ii) דא"כ

(1) אותו פרק דמתחיל בשורה 4 לא יהא לה אלא ב' פסוקים דהיינו שורה 4 ושורה 5

(2) וזאת לא יתכן

iii) ולכן מוכרח אשר דיקא שורה 6 ריש פירקא הוה

1	פרק א'	שיר המעלות הנה ברכו את ד' כל עבדי ד' העמדים בבית ד' בלילות

2		שאו ידיכם קדש וברכו את ד'
3		יברכך ד' מציון עשה שמים וארץ
4		הללוי' הללו את שם ד' הללו עבדי ד'
5		שעומדים בבית ד' בחצרות בית אלקינו
6	פרק ב'	הללוי' כי טוב ד' זמרו לשמו כי נעים
7		כי יעקב בחר לו י' ישראל לסגלתו

iv) וזאת מתאים עם מה שאומרים להלן בגמרא אשר ר' אחא בר יעקב התחיל הלל הגדול במלים "כי יעקב בחר" בשורה 7

v) דהרי בפשיטות לא הי' מתחיל הלל הגדול כי אם בריש פירקא

3) מהרש"א ד"ה הכי גרסינן

א) קשיא למאי דאמרו דלא יתכן אשר לפרק לא יהא אלא ב' פסוקים

i) הרי מזמור קי"ז – הללו את ד' כל גוים – לית לי' אלא ב' פסוקים

4) מהרש"א בא"ד ואתא שפיר

א) קשיא

i) הלא אף לאחר שסדרו הקראי כבטבלא ב'

ii) אכתי התחיל ר' אחא בר יעקב הלל הגדול באמצע מזמור דהיינו בשורה 7 שהיא פסוק ב' למזמור דמתחיל בשורה 6

דף קיז:

רשב"ם ד"ה צריך שיזכיר וד"ה ה"ג כתיב

דף קיז עמוד ב] בפרשב"ם בד"ה צריך שיזכיר יציאת כו' ובשאר מועדים במה מצינו מפסח עכ"ל ויש לתת טעם אמאי לא נילף נמי שבת במה מצינו אבל הר"ן כתב דנילף שאר י"ט במה מצינו משבת ודו"ק:

בד"ה ה"ג כתיב הכא למען תזכור וגו' וכתיב התם את יום השבת עכ"ל ק"ק דבשבת גופיה בדברות שניות כתיב וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו' ואפשר לומר דזכירת יציאת ממצרים קאמר דנילף מג"ש להזכיר בקידוש אבל בדברות שניות לא כתיב רק זכירת עבודת מצרים אבל מדברי התוספות נראה דיציאת מצרים היינו נמי עבודת מצרים ודו"ק:

1) גמרא
   - א) אמר רב אחא בר יעקב צריך שיזכיר **יציאת** מצרים בקידוש היום בשבת וכל מועדים
   - ב) והך דין בשבת נפקא לן בגזירה שוה מפסח
2) רשב"ם
   - א) ודין מועדים נפקא לן במה מצינו מפסח
3) ר"ן
   - א) דין מועדים נפקא לן במה מצינו משבת
4) מהרש"א בד"ה צריך שיזכיר
   - א) קשיא לשיטת רשב"ם
     - i) כיון דלרשב"ם ילפינן מועדים במה מצינו מפסח
     - ii) אמאי לא יליף נמי שבת במה מצינו מפסח
   - ב) שים לב
     - i) דלשיטת ר"ן לא קשה כל כך
     - ii) דהרי מאיזה טעם לא רצה לסמוך על במה מצינו מפסח כל עיקר אפילו למועדים
5) תוספות
   - א) לדין שבת לא איצטריך ילפותא מן פסח כל עיקר
   - ב) משום דמלת פרך בא"ת ב"ש מרמז ללט' מלאכות דאסירי בשבת
   - ג) ומאחר דבשבת נרמז עבודת מצרים דנין כאלו נרמז בה נמי יציאת מצרים
6) מהרש"א בד"ה הכי גרסינן
   - א) קשיא
     - i) אמאי צריכין ללימוד לשבת בכלל
     - ii) הרי בדברות שניות כתיב לגבי שבת "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים"
   - ב) תירוץ

i) לא סגי לן ברמז לעבודת מצרים

ii) דצריכין רמז ליציאת מצרים גופה

iii) שים לב אשר תירוץ זו לא תספיק לתוספות דהרי קבענו דלדידהו מספיק רמז לעבודת מצרים מהך דפרך

דף קיח.

רשב"ם ד"ה ר' יוחנן אמר

]דף קיח עמוד א] פרשב"ם בד"ה ור"י אמר נשמת כו' והיינו דאמר הלכה כר' [יוחנן] (יהודה) בתרוייהו כו' עכ"ל בשמעתין לא הוזכר דהלכה כר"י בתרוייהו אלא דר"ל דהיינו מה דאמר בסדר הגדה לומר יהללוך ונשמת משום דקי"ל כר"י לומר תרוייהו דר"י ברכת אחרת בא להוסיף וקבעוה לחלק הברכות דהיינו ברכת יהללוך אחר הלל וברכת נשמת אחר הלל הגדול זהו דעת הרשב"ם דר"י בא להוסיף ברכה אבל מנהגינו אינו כן דאנן אין חותמים בברכה רק אחר נשמת וכמ"ש התוספות בשם הר"ח כהן ודו"ק:

1) משנה וגמרא
   - א) רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר
   - ב) מאי ברכת השיר
     - i) ר' יהודה אומר ברכת יהללוך דסוף הלל
     - ii) ר' יוחנן אומר ברכה דלאחר נשמת
2) רשב"ם כמבואר במהרש"א
   - א) ר' יוחנן מודה לר' יהודה דטעון ברכת יהללוך דסוף הלל אלא דמוסיף דטעון נמי ברכה דלאחר נשמת
   - ב) "והיינו דאמר הלכה כר' יוחנן בתרוייהו"
3) מהרש"א
   - א) בגמרא ליתא לישנא ד"הלכה כר' יוחנן בתרוייהו"
   - ב) ורשב"ם כיוון לומר דנוהגין לחתום בברכה אתרוייהו
   - ג) ואכן אנן (כלומר בזמן מהרש"א) נוהגין שלא לחתום בברכה אלא אחר נשמת
   - ד) דאזלינן בשיטת ר' חיים כהן דמייתי לה תוספות ד"ה ר' יוחנן אמר

תד"ה מאי ברכת השיר

תוספות בד"ה מאי ברכת השיר כו' ה"א דוקא בימים אבל בלילה כו' עכ"ל ומשום דבלילה אין צריך לברך לפניו ועיין בר"ש גם במרדכי וק"ל:

1) גמרא
   - א) רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר
   - ב) מאי ברכת השיר
     - i) ר' יהודה אומר יהללוך דסוף הלל
2) תוספות
   - א) קשיא
     - i) מאי קמ"ל
     - ii) הרי חותמין בברכה לאחר כל קריאת הלל
   - ב) תירוץ
     - i) משמיענו דצריך לחתום בברכה גם כשאמרו בלילה
     - ii) דסד"א דבלילה אינו חותם בברכה לאחר הלל כמו דבלילה אינו פותח בברכה שלפני הלל

תד"ה מהודו עד כו'

תוספות בד"ה מאי ברכת השיר כו' ה"א דוקא בימים אבל בלילה כו' עכ"ל ומשום דבלילה אין צריך לברך לפניו ועיין בראב"ש גם במרדכי וק"ל:

1) ברייתא
   - א) רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול
   - ב) מהיכן הלל הגדול
   - ג) ר' יהודה אומר מהודו (מזמור קלו) עד על נהרות בבל (מזמור קלז)
2) תוספות
   - א) ורננו צדיקים (מזמור לג) אינו מן המזמור
3) מהרש"א
   - א) קשיא
     - i) אמאי קס"ד דרננו צדיקים מן המזמור
     - ii) הלא לא כתיב לאחר הלל הגדול
   - ב) תירוץ
     - i) כיון דבשבת אומרים רננו צדיקים לאחר הודו
     - ii) מצינו למיטעי ולמימר אשר אף בליל פסח ממשיך לומר רננו צדיקים כחלק אחרון של הלל הגדול ואשר קרא ראשון לאחר הלל הגדול היינו הודו לד' בכנור דכתיב לאחר רננו צדיקים

דף קיט:

תד"ה אמר רב וכל א"ד שבו

בד"ה אמר רב שלא כו' והשמש באמצע פי' משום היכרא כו' עכ"ל בנוסחת המשנה שלפנינו אינו כן אלא והמיחם באמצע ולרבותא נקט לה הכי כפרש"י ע"ש:

בא"ד דאלת"ה לפרוך ממתני' לרב דאין מפטירין אחר הפסח כו' הא אחר מצה כו' עכ"ל לשונו קצת מגומגם דהא ודאי לרב ליכא למפרך דאיהו לא נקט במלתיה מצה אלא שהוא מפרש מלתי' דמתני' דאין מפטירין כו' ושמואל ור"י מפרשי לה בע"א ולענין פסח ולא תקשי ליה הך דיוקא דהא אחר מצה מפטירין לשמואל גופיה דמפרשי לה כגון אורדילא כו' אלא לרב יודא אמר שמואל דקאמר בהדיא אין מפטירין נמי אחר מצה כו' אבל הכי הל"ל בפשיטות דע"כ לא אתקש לפסח לפירוש דרב לענין ב' מקומות מדיוקא דמתניתין אחר פסח הוא דלא אבל לאחר מצה מפטירין ודו"ק:

בא"ד דהא דקאמרי' לקמן כו' הא אתקש מצה לפסח ולא נהירא ובירושלמי מפרש כו' פ"ק דתענית ישן אסור לאכול כו' ורבה הוה מתנמנם ובעי למיסר כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דלא נהירא לומר שעובדא דאביי ורבה בפסח היה לענין מצה דהא לא אתקש לפסח אלא בירושלמי מפרש דהאי עובדא בליל תענית הוה דאמרי כו' ורבה היה מתנמנם ובעי אביי למיסר לו ולאכול בתר הכי וקא אייתי ליה רבה ראייה מפסח דכי היכי כו' וכה"ג כתב בעל המאור דלא בפסח הוה אלא בבי מדרשא ע"ש ובר"ן ודו"ק:

1) משנה
   - א) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן
2) גמרא
   - א) רב
     - i) משנה רצונה לומר
       - (1) דלאחר שאכל קרבן פסח לאחר סעודתו במקום א' לא יאכל שום דבר במקום ב' מחמת "שינוי מקום"
       - (2) אבל לאכול דברים אחרים במקום א' שרי
   - ב) שמואל ור' יוחנן
     - i) הי לך דוגמה של דברים דאוכלין לאחר סעודה: אורדילאי גוזלייא וכו'
   - ג) רב יהודה אמר שמואל
     - i) הגם דשמואל בירר שיטת רב בדוגמאות של דברים דאוכלין לאחר סעודה
     - ii) שמואל גופי' פליג ארב ואית לי' אשר משנה רצונה לומר
       - (1) דלאחר שאכל קרבן פסח בסוף סעודתו לא יאכל עוד שום דבר אפילו במקום א'
       - (2) והיינו טעמא שלא לאבוד ממנו טעם קרבן פסח
   - ד) רב יהודה אמר שמואל מוסיף
     - i) דבזמן דליכא קרבן פסח אין מפטירין אחר מצה אפיקומן אפילו במקום א' שלא לאבוד ממנו טעם מצה

ה) קשיא לרב יהודה אמר שמואל

i) אמאי לא קתני נמי במשנה דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן מטעם "שלא לאבוד"

ו) תירוץ

i) משנה מדגישה דחוששין לאבידת טעם

(1) לא זו בלבד לאבידת טעם מצה דקליש

(2) אלא אף זו לאבידת טעם פסח הגם דנפיש טעמי' טובא

3) הקדמה

א) השתא דקבענו אשר טעם ד"שלא לאבוד" אליבא דשמואל יש לו מקום אף בזמן הזה דבו עומד מצה במקום קרבן פסח

ב) עוסקין רשב"ם ותוספות אלו איתקוש מצה לפסח אף לשינוי מקום אליבא דרב

4) גמרא דף קכ: לגבי עובדא דרבה ואביי

א) חלק א'

i) רבה נימק לאביי אשר לא ישן בסעודתו אלא נמנם

ב) חלק ב' - ביאור רשב"ם

i) עובדא זו אירע בפסח בזמן הזה באפיקומן של מצה

ii) שיטת רב לגבי "שינוי מקום" יש לה מקום אף לגבי מצה בזמן הזה מחמת דאכן איתקש מצה לפסח

ג) חלק ג'

i) אכילה לאחר שינוי חשיב כאכילה לאחר שינוי מקום

ד) חלק ד'

i) רבה ביאר לאביי אשר נמנום לא חשיב כשינוי מקום

5) תוספות כמבואר במהרש"א

א) חלק א'

i) תוספות פליגי על רשב"ם ואית להו דלא איתקוש מצה לפסח לגבי שינוי מקום

ii) דאי לאו הכי ואכן איתקוש מצה לפסח תיקשי אף לרב דאמאי לא קתני במשנה "אין מפטירין אחר מצה אפיקומן"

ב) חלק ב'

i) שים לב

(1) אשר קושיא זו לרב עדיפא מקושיא דגמרא לשמואל

(2) דלקושיא לרב לית להשיב כמו לשמואל דאשמועינן דפסח אסור הגם דנפיש טעמי'

(3) דלענין שינוי מקום אין נפישת טעם מן הענין

6) מהרש"א בא"ד דאי לא תימא הכי

א) שים לב

i) אשר רב גופי' מעולם לא אמר דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן

ii) ולא דייקי תוספות באמרם אשר "דאי לאו הכי תיקשי לרב וכו'"

iii) אלא כיוונו למימר אשר לשיטתי' אלו איתקוש מצה לפסח הוי לה למשנה למיתני נמי אין מפטיריו אחר מצה אפיקומן

7) המשך תוספות

א) והך דרבה ואביי לא הוי סייעתא לשיטת רשב"ם

ב) דבקושטא

i) עובדא דרבה ואביי לא בפסח אירע אלא אירע בלילה שלפני תענית דלאחר שינה אין אוכלין עד גמר התענית

ii) וחש אביי דלאחר שנמנם רבה לא יוכל עוד לאכול מצד דין תענית

iii) והביא לו רבה סייעתא מדין פסח בזמן הבית דלגבי' נאמר דין "שינוי מקום" לרב

iv) דאם נמנם לאחר אכילת פסח עדיין יכולין לאכול ודיקא שינה ממש חשיב שינוי מקום

דף קכ.

רשב"ם ד"ה ישנו כולם

]דף קכ עמוד א] בפרשב"ם בד"ה ישנו כולן כו' וליכא לפרושיה טעמיה משום דאין מפטירין כו' עכ"ל לרב קושטא הוא הא דאין מפטירין כו' נמי הוה טעמא משום ב' מקומות אלא לשמואל ור"י קאמר דהא דאין מפטירין הוה טעמא דלא ליבטיל טעם הראשון וק"ל:

1) עיין בדיבור שלפני זה
2) משנה
   א) ישנו כולן לא יאכלו
3) רשב"ם
   א) דנראה כאוכל פסחו בב' מקומות כלומר בשינוי מקום
   ב) שאלה
      i) דלמא לאו טעמא משום דנראה כאוכלו בב' מקומות
      ii) אלא משום דאין מפטירין אחר פסח אפיקומן
4) מהרש"א
   א) קשיא
      i) לרב אכן הך "דאין מפטירין אחר פסח אפיקומן" מטעם שינוי מקום אתיא
   ב) תירוץ
      i) רשב"ם כיוון שאלתו דיקא לשמואל דס"ל אשר "אין מפטירין" אין לו שייכות לשינוי מקום

תוספות ד"ה באחרונה ובא"ד ומיהו

בסיוע בני ר' אליעזר מנחם פאלגער

תוספות בד"ה באחרונה כו' וכן צ"ל דהלל שהיה כורך מצה ופסח בסוף הסעודה כו' עכ"ל ר"ל דמצה דאורייתא להלל ע"י כריכה והיינו בסוף הסעודה עם הפסח שנאכל לבסוף על השובע ובתחלת הסעודה היה מברך על המצה כו' ויש לדקדק כיון דמצות כריכה להלל היה בסוף הסעודה אנו שעושין זכר למקדש כהלל אמאי אנו עושין את הכריכה קודם סעודה ויש לישב כיון שאנו מסתפקין לעיל אם הלכה כהלל אם לאו א"כ לרבנן דפליגי עליה יבטל טעם המרור שהוא רשות את מצה דאורייתא דקי"ל כרבא בשמעתין דמרור דרבנן ומצה דאורייתא ודו"ק:

בא"ד ומיהו להוא פי' דלעיל כו' א"כ ה"נ יחזור כמו כן על הסופגנין כו' עכ"ל והלל נמי היה אוכל בתחלה סופגנין כו' ועיין בפסקי תוספות וק"ל:

1) הקדמה א'
   - א) רבא
     - i) בזמן הבית מצה דאורייתא ומרור דאורייתא
     - ii) בזמן הזה מצה דאורייתא ומרור דרבנן
2) הקדמה ב'
   - א) מי שאוכל ב' מאכלים בבת אחת כגון דאוכלן בכריכה
     - i) לכולי עלמא דרבנן מבטל דאורייתא ורשות מבטל בין דאורייתא בין דרבנן
     - ii) הלל בדף קטו. אית לי' דאורייתא לא מבטל דאורייתא ודרבנן לא מבטל דרבנן
     - iii) רבנן אליבא דר' יוחנן אית להו דאורייתא מבטל דאורייתא ודרבנן מבטל דרבנן
3) הקדמה ג' על פי תוספת ד"ה באחרונה לו
   - א) להלל
     - i) עיקר זמן אכילת מצה דאורייתא היינו בסוף סעודה על ידי כריכה במרור
     - ii) שים לב
       - (1) דאכילת מצה שבתחילת סעודה הגם דלא יצא בו ידי חובת מצה
       - (2) מכל מקום ברכה שבירך על מצה שבתחילת סעודה מועלת אף למצה בסוף סעודה
   - ב) לרבנן יתכן דאזלי בחד מן הני ב' מהלכים
     - i) מהלך א'
       - (1) עיקר זמן אכילת מצה הרי הוא בתחלת סעודה כשמברך על אכילת מצה ואז יוצא ידי חובתו דאורייתא
     - ii) מהלך ב'
       - (1) כוותי' דהלל
         - (א) עיקר זמן אכילת מצה הרי הוא בסוף סעודה על השובע
         - (ב) ואכילת מצה שבתחילת סעודה

(i) הגם דלא יצא בו ידי חובת מצה מדאורייתא

(ii) מכל מקום ברכה שבירך על מצה שבתחילת סעודה מועלת אף למצה בסוף סעודה

4) הקדמה ד' בזמן הבית

א) להלל

i) יתכן שכרכו מצה ומרור בסוף סעודה דתרוייהו הוה דאורייתא

ii) דהרי הלל אית לי' דאורייתא לא מבטל דאורייתא

ב) לרבנן

i) לא יתכן כריכת מצוה דאורייתא במצוה דאורייתא כיון דס"ל אשר דאורייתא מבטל דאורייתא

5) הקדמה ה' – דיני זמן הזה לפי תד"ה אלא בדף קטו.

א) אלו היינו קובעים הלכה כהלל

i) לא היו אוכלין מצה בתחלת סעודה בכריכה במרור לפי שאותה אכילת מצה חשיב רשות ואכילת מרור בזמן הזה חשיב מצוה דרבנן ולכולי עלמא רשות מבטל דרבנן

ii) ואף בסוף סעודה לא היו עושים כריכה מיד משום דמרור דרבנן הי' מבטל מצה שהיא דאורייתא בסוף סעודה

iii) אלא

(1) בסוף סעודה מקודם היו אוכלין מצה לצאת ידי חובת מצה דאורייתא

(2) ולאחר כך היו כורכים מצה במרור

(3) דהרי

(א) אף על גב דכבר יצא ידי חובת מצה דאורייתא

(ב) אכילת מצה אכתי חשיבא מצוה דרבנן כיוון דדין כריכה גופה חשיב מצוה דרבנן

(ג) וכיוון דבזמן הזה מרור הריהו מדרבנן נמצא דלא אתי דרבנן ומבטל דרבנן

ב) לרבנן דבעיקר הולכין בשיטתן

i) אכילת מצה בתחלת סעודה עושים לחודי' שלא בכריכה משום

(1) דלמהלך א' יבטל מרור דרבנן למצה דבתחלת סעודה דאורייתא היו

(2) ולמהלך ב' יבטל אכילת מצה דאכתי רשות היא למרור דרבנן

(א) שים לב אשר לרבנן

(ב) אף אלו היו אומרים דאיכא דין כריכה אשר מחמתי' אכילת מצה היתה חשיבא מצוה דרבנן

(ג) מ"מ לא היו עושין הך כריכה דהרי ס"ל אשר דרבנן מבטל דרבנן

ii) ומיד לאחר כך בתחלת סעודה אוכל מרור לחודי' שלא בכריכה משום דאי לאו הכי מצה שהיא רשות היתה מבטלת למרור שהוא דרבנן

(1) והיינו טעם דמצה חשיבא רשות

(2) דלמהלך א' כבר יצא ידי חובת מצה

(3) ולמהלך ב' לא יחול זמן חובת מצה דאורייתא עד לסוף סעודה

iii) ומיד לאחר כך בתחלת סעודה כורך מצה ומרור לזכר למקדש כהלל ולא חיישינן שיבטל מרור דרבנן למצה דאורייתא

(1) למהלך א' כיוון שכבר יצא ידי חובת מצה

(2) ולמהלך ב' כיוון דלא יחול זמן חובת מצה דאורייתא עד סוף סעודה

6) מהרש"א

א) שאלה

i) כיוון דהלל הי' עושה כריכה בסוף סעודה

ii) אמאי לא עושין זכר למקדש כהלל בכריכה בסוף סעודה

ב) תשובה

i) כיון דקבענו אשר לרבנן צריך לברך מקודם למרור לחודי'

ii) מובן אשר אכילת מרור בסוף סעודה אינה אלא רשות

iii) ונמצא אשר למהלך ב' יבטל מרור דרשות למצה דאורייתא

ג) שאלה

i) לכל הפחות אמאי לא עושין זכר למקדש כהלל באופן דקבענו דהי' עושה הלל בזמן הזה

ii) דהיינו בסוף סעודה לברך על מרור לחודי' ולאח"כ לעשות כריכה

ד) תשובה

i) אופן זה לאו היינו אופן שבו עשה הלל לכריכה דילי' בזמן שבית המקדש הי' קיים

ii) דהרי קבענו דבזמן הבית לא הי' אוכל מרור לחודי' מקמי דכריכה

7) לתשומת לב

א) שאלה

i) אמאי לא שאל מהרש"א לשאלתו עד דף קכ. ולא שאל אותה שאלה לעיל בדף קטו. בעיקר סוגיא דמצוה מבטל מצוה

ב) תשובה

i) דיקא בדף קכ. מסקי תוספות אשר

(1) הלל במהלך ב' אזל ואשר רבנן גם הם יכולין ללכת במהלך ב'

(2) ודלכן איכא תשובה לשאלת מהרש"א

ii) דע עוד

(1) אשר תוספות בדף קטו. יכול להיות אשר אף להלל הולכין במהלך א'

(2) ואשר

(א) הא דאמרי דלהלל אוכל מצה לחודי' ולאח"כ כורך מצה ומרור

(ב) כיוונו למימר דאוכל מצה לחודי' בתחלת סעודה ודיקא כריכת מצה ומרור עושה בסוף סעודה

תוספות ד"ה כל בן נכר

בד"ה כל בן נכר כו' אין לפרש בו אינו חייב כו' עכ"ל עיין בכל דבריהם אילו בדיבור זה בתוספות פ' כל שעה ובפ' הערל כפי חילוף הנוסחאות וק"ל:

תוספות ד"ה רב אחא אמר

בד"ה רב אחא כו' מר נפקא ליה מעליו כו' דעליו מיותר לומר דעליו של פסח כו' עכ"ל קשה להולמו דמאן דנפקא ליה התם מדכתיב ז' ימים תאכל וגו' מהיקש' הוא אכילת מצה לאזהרת חמץ לקבוע אכילת מצה לדורות כמו אזהרת חמץ כו' כפרש"י שם ובספרים מדויקים נמחק כל זה מדברי התוספות וכצ"ל מר נפקא ליה מדכתיב שבעת ימים תאכל עליו וגו' ומר נפקא ליה מבערב וגו' וק"ל:

דף קכ:

גמרא ד"ה בחפזון

]דף קכ עמוד ב] גמרא בחפזון עד שעת חפזון א"כ מת"ל בלילה יכול כו' ת"ל בלילה בלילה הוא נאכל כו' כצ"ל:

רשב"ם ד"ה שלמים

ברשב"ם בד"ה שלמים כו' דכתיב ביום זבחכם כו' דהא בלילה לא בא למעט כו' כצ"ל:

תוספות ד"ה מלא תותירו

תוס' בד''ה מלא תותירו עד כו' אף על גב דדרשינן מיניה ליתן לו בקר שני לשריפתו כו' אית מאן דמפיק כו' עכ''ל ק''ק ומאי קושיא דההיא דבוקר שני לשריפתו מבוקר בתרא נפקא ליה דכתיב והנותר ממנו עד בוקר באש וגו' כדמוכח פ' כיצד צולין ע''ש ודו''ק:

תוספות ד"ה אמר רבא

בד''ה אמר רבא כו' אבל הא דאמרינן הקטר חלבים ואמורים עד חצות כדאמרי' כו' עכ''ל ורש''י פי' שם דעד חצות לא קאי כלל אהקטר חלבים כו' ע''ש:

דף קכא.

תד"ה כשתמצא לומר וכל א"ד שבו

]דף קכא עמוד א] בד"ה כשתמצא לומר כו' וקשה דלעיל הוכחנו מהנהו דפסחים דאית להו תרוייהו וכדכתיבנן לעיל כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל מהנהו דפסחים היינו מהך סוגיא דפ' האשה ומהך סוגיא דשמעתי' וכמ"ש התוס' לעיל וק"ל:

בא"ד ורשב"ם פי' וכו' ולא גרסינן ולא שפיכה בכלל זריקה דהא אין שום קרבן כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה בתוספות בר"פ ב"ש בשם רשב"ם שכתב בשם רש"י אבל אינו בפי' רשב"ם שלפנינו בשמעתין וצ"ל גם לפ"ז הא דזבח לא פטר הפסח משום דזבח טפל לו וכ"כ התוספות שם אלא שטעות נפל שם בדבריהם פסח טפל לו במקום שזבח טפל לו ע"ש ודו"ק:

בא"ד ור"ח כהן פי' כו' ואין להקפיד דברכת פסחים על כו' והלא אית ליה נמי דפסחים כו' עכ"ל אין כל זה מובן אבל בתוספות פ' ב"ש כתבו דלפי גירסת ר"ח כהן יהיה הפי' כשיטת רשב"ם ע"ש וע"כ נראה להגיה הכא בתוס' ואין להקפיד וברכת פסח על עיקר כו' וקשה והלא אית ליה נמי דפסח מצותו בשפיכה כו' ור"ל דהך סוגיא דפרק האשה אכתי קשה דקאמר אילו פסח בשפיכה כו' דמשמע מצותו בשפיכה דוקא כו' וכ"כ גם התוס' שם וכל מה שהקשתי על רשב"ם קשה גם לפירוש זה של הר"ח ע"ש וק"ל:

1) משנה
   - א) ר' ישמעאל
     - i) ברכת פסח מוציא את זבח חגיגה
     - ii) ברכת זבח אינה מוציא את הפסח
   - ב) ר' עקיבא
     - i) ברכת פסח אינה מוציא את הזבח
     - ii) ברכת זבח אינה מוציא את הפסח
2) גמרא כמבואר ברשב"ם
   - א) ר' ישמעאל ור' עקיבא תרוייהו אית להו אשר פסח בשפיכה וזבח בזריקה
   - ב) קשיא
     - i) היתכן אשר לר' ישמעאל פסח מוציא את הזבח
     - ii) הרי יש להן דינין שונין דחד בשפיכה ואידך בזריקה
   - ג) תירוץ
     - i) ר' ישמעאל אית לי' דזריקה בכלל שפיכה ולכן מוציא קרבן פסח את הזבח
     - ii) ור' עקיבא פליג עלי' וס"ל דאינה בכלל שפיכה
3) שיטת רש"י בזבחים אליבא דחד תנא
   - א) ר' ישמעאל אית לי' אשר כל קרבנות הרי הן בזריקה
     - i) ולכן לית מושג של זריקה בכלל שפיכה

ii) ונמצא אשר זבח דומה לפסח ומובן דברכת פסח מוציא את הזבח

iii) והיינו טעמא דברכת זבח אינו מוציא את הפסח משום דפסח עיקר וזבח טפל לו

ב) ר' עקיבא אית לי' כדלעיל לשיטת רשב"ם דהיינו אשר פסח בשפיכה וזבח בזריקה ולכן אין מוציאין זה את זה

4) תוספות

א) ב' קושיות לרש"י

i) קשיא א'

(1) בגמרא דידן איתא

(א) דר' ישמעאל ס"ל זריקה בכלל שפיכה

(ב) ומוכח דלא ס"ל אשר כל הקרבנות הריהן בזריקה

ii) קשיא ב'

(1) בפרק האשה איתא בהדיא כשיטת רשב"ם

(2) דלר' ישמעאל הגם דפסח בשפיכה מכל מקום מוציא פסח את הזבח משום דזריקה בכלל שפיכה

ב) תירוץ לקשיא א' אליבא רשב"ם שלא נמצא בגמרא דידן ואליבא דרבינו חיים

i) משמעו דגמרא דידן תפרש ככה

(1) ר' ישמעאל אית לי' דפסח בזריקה ומובן בפשיטות דמוציא את הזבח

(2) ומסברת ירושלמי דלעיל דפסח עיקר וזבח טפל לו אין זבח מוציא את הפסח

ii) עכשיו

(1) אותן שיטות דסבירא להו דפסח בשפיכה ילפי לי' מקרא דודם זבחיך ישפך

(2) מה שאין כן

(א) לר' ישמעאל אשר לשיטת רבינו חיים לית לי' דפסח בשפיכה

(3) ומוכרח דקרא אתיא לאורויי דזריקה בכלל שפיכה

(א) במובן דכל הנזרקין אם שפכן כשרין בדיעבד

(ב) והיינו מאי דאמרי בגמרא דידן לר' ישמעאל זריקה בכלל שפיכה

iii) רבינו חיים מביא סייעתא לשטה זו

(1) מגרסא בגמרא אשר כהקרבנות בזריקה הן וכשרין בשפיכה בדיעבד

ג) שים לב דאכתי לא תירצנו קושיא ב' מן הך דבפרק האשה

***

הדרן עלך ערבי פסחים